

KU LEUVEN

FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN
MASTER OF SCIENCE IN DE
COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN

**De invloed van islam-framing op de
identificatieprocessen en het
nieuwsmediagebruik van Vlaamse
jongvolwassenen met een
Marokkaanse achtergrond**

Anouk TORBEYNS

Promotor:
Prof. Dr. Leen d'HAENENS
Assessor: Anna BERBERS
Verslaggever:
Prof. Dr. Steven EGGERMONT

MASTERPROEF
aangeboden tot het verkrijgen
van de graad van
Master of Science in de
Communicatiewetenschappen

Academiejaar 2016-2017

KU LEUVEN

FACULTEIT SOCIALE WETENSCHAPPEN
MASTER OF SCIENCE IN DE
COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN

**De invloed van islam-framing op de
identificatieprocessen en het
nieuwsmediagebruik van Vlaamse
jongvolwassenen met een
Marokkaanse achtergrond**

Anouk TORBEYNS

Promotor:

Prof. Dr. Leen d'HAENENS

Assessor: Anna BERBERS

Verslaggever:

Prof. Dr. Steven EGGERMONT

MASTERPROEF

aangeboden tot het verkrijgen

van de graad van

Master of Science in de

Communicatiewetenschappen

Academiejaar 2016-2017

Abstract

Door de terreurdaden die de afgelopen jaren al dan niet op Europese bodem plaatsvonden, schonken verschillende media veel aandacht aan de eventuele link tussen islam en terrorisme. In wetenschappelijk onderzoek werd de framing van islam in nieuwsmedia meermaals onderzocht. De algemene conclusie luidt dat islam en moslims eerder negatief worden afgebeeld.

Onderzoek naar hoe jongvolwassenen met een Marokkaanse of islamitische achtergrond dat soort nieuws percipiëren, is schaarser. Nochtans rijst de vraag of negatieve islam-framing in nieuwsmedia niet contraproductief is voor de integratie van deze jongvolwassenen. Nieuwsmedia socialiseren de mediagebruiker en dragen zo bij tot een wederzijds maatschappelijk vertrouwen en begrip tussen allochtonen en autochtonen.

In deze studie werd dan ook nagegaan hoe jongvolwassenen van Marokkaanse afkomst zelf het nieuws over islam gerelateerde topics percipiëren en welke invloed dit heeft op het nieuwsmediagebruik en manier waarop ze zich identificeren: als Belg/Vlaming, Marokkaan, moslim,...? In een multimethodisch onderzoeksdesign werden zowel kwalitatieve diepte-interviews ($n = 8$) als een kwantitatieve online survey ($n = 303$) afgenomen om een antwoord te bieden op de onderzoeksvragen.

Uit de resultaten blijkt dat nieuwsrecepties negatief zijn en het vertrouwen in de pers laag is. De gepercipieerde discriminatie die daaruit vloeit, zorgt ervoor dat de jongvolwassenen zich meer zullen terugplooiën op hun etnisch-religieuze identiteit. Dit wil echter niet zeggen dat ze zich gaan distantiëren van Belgen. Het binnenlands nieuwsmediagebruik zal er ook niet door dalen. Bovendien leidt gepercipieerde afwijzing niet tot minder, maar net tot meer nieuwsmediagebruik. Wel wordt er online op zoek gegaan naar een alternatief frame, een counterdiscours voor de mainstream media.

Inhoudsopgave

Abstract.....	i
Inhoudsopgave.....	ii
Lijst van figuren en tabellen.....	v
Voorwoord.....	vi
1. Probleemstelling.....	1
2. Theoretisch kader.....	3
2.1. Nieuwsframing.....	3
2.2. Framing islam.....	4
2.2.1. Cross-nationale vergelijking.....	4
2.2.2. Moslims in ander nieuws.....	7
2.2.3. Recent: de Syriëstrijders.....	9
2.2.4. Receptie nieuwsframes.....	10
2.3. Identificatieprocessen.....	11
2.3.1. Sociale identiteit.....	12
2.3.2. Etnische, religieuze, nationale (des)identificatie ..	12
2.3.3. De integratieparadox.....	14
2.4. Nieuwsmediagebruik.....	15
2.4.1. (Nieuws)media als sociaal kapitaal.....	15
2.4.2. Traditionele media.....	15
2.4.3. Identificatie en mediagebruik.....	16
2.4.4. Online media.....	17
2.4.5. Sociale media.....	18

3. Onderzoeksvragen	19
3.1. Receptie nieuwsframes	20
3.2. Identificatieprocessen	20
3.3. Nieuwsmediagebruik	21
4. Methodologie	23
4.1. Kwalitatief luik	23
4.1.1. Dataverzameling: diepte-interviews	23
4.1.2. Steekproef	25
4.1.3. Analyse	25
4.2. Kwantitatief luik	27
4.2.1. Dataverzameling: online survey	27
4.2.2. Steekproef	27
4.2.3. Analyse	28
5. Resultaten	34
5.1. Kwalitatief luik	34
5.1.1. Receptie nieuwsframes	34
5.1.2. Identificatieprocessen	36
5.1.3. Nieuwsmediagebruik	39
5.2. Kwantitatief luik	41
5.2.1. Beschrijvende resultaten	41
5.2.2. Testen van de onderzoeksvragen	44
6. Discussie	49
7. Conclusie	54
8. Literatuurlijst	55

9. Bijlages	68
Bijlage 1 Gespreksgids diepte-interviews	68
Bijlage 2 Nieuwsartikels over framing Syriëstrijder	77
Bijlage 3 Overzicht deelnemers diepte-interviews.....	82
Bijlage 4 Fragment diepte-interview.....	83
Bijlage 5 Codeerschema	86
Bijlage 6 Online survey	89

Lijst van figuren en tabellen

Figuur 1 Onderzoeksmodel	22
Tabel 1 Oblique geroteerde factoranalyse van 32 items	30
Tabel 2 Beschrijvende statistiek meetinstrumenten	33
Tabel 3 Beschrijvende statistiek sociale media en nieuwsmediagebruik	42
Tabel 4 Beschrijvende statistiek en intercorrelaties van de meetinstrumenten	43
Tabel 5 Regressiemodellen gepercipieerde afwijzing, gepercipieerde discriminatie, vertrouwen in de pers en identificatieprocessen	46
Tabel 6 Regressiemodellen vertrouwen in de pers en nieuwsmediagebruik	47
Tabel 7 Regressiemodellen identificatieprocessen en nieuwsmediagebruik	48

Voorwoord

Allereerst wil ik een aantal mensen bedanken die me bij de verwezenlijking van deze masterproef met raad en daad hebben bijgestaan. In de eerste plaats denk ik aan professor d’Haenens, promotor van deze masterproef. Haar jarenlange expertise inspireerde me om zelf één van haar onderzoeksvelden verder uit te spitten. Dankzij haar heb ik daar de kans toe gekregen. Verder wens ik ook assessor Anna Berbers te bedanken voor haar begeleiding. Zij was van het begin tot het einde zeer betrokken. Ik kon dan ook steeds bij haar terecht voor ondersteuning. Haar enthousiasme werkte aanstekelijk en gaf me de moed om er steeds vol voor te blijven gaan. Tot slot wens ik ook mijn vrienden en familie te bedanken voor hun persoonlijke, maar ook praktische steun. Ik denk hierbij aan een aantal vrienden die hun kostbare tijd opofferde om stukken na te lezen op schrijffouten, maar ook bereid waren om inhoudelijke feedback te geven. Ik ben hen allen hier zeer dankbaar voor.

Deze masterproef vormt het sluitstuk van mijn opleiding Communicatiewetenschappen aan de KU Leuven. Naast een beproeving was het vooral een dankbare taak om onderzoek te mogen doen in een onderzoeksveld dat me na aan het hart ligt: media en diversiteit. Tijdens de diepte-interviews leerde ik heel wat fijne mensen kennen en de gesprekken brachten me heel wat wijsheid bij. Gezien mijn eigen etnische roots was het een verademing om een deel van mezelf te herkennen én te ontdekken bij anderen. Op het eerste zicht lijken zij misschien anders, maar uiteindelijk hebben ze veel meer gemeen dan je denkt. Bij afronding kan ik enkel maar concluderen dat de officiële leuze van de KU Leuven, alleszins voor mij, niets anders dan de waarheid bevat:

‘Ontdek jezelf, begin bij de wereld.’

1. Probleemstelling

Op 22 maart 2016 werden in Brussel en Zaventem verschillende aanslagen gepleegd die werden opgeëist door Islamitische Staat (Brinckman & Justaert, 2016). Ook Frankrijk werd op anderhalf jaar tijd drie keer opgeschrikt door terreur: begin 2015 was er een aanslag op de redactie van satiremagazine Charlie Hebdo, in november van dat jaar waren er verschillende aanslagen in Parijs en op 14 juli 2016, de Franse nationale feestdag, maakte een vrachtwagenbestuurder zo'n 80 dodelijke slachtoffers in Nice (Vanempen, 2016). Het voorbije decennium werd Europa meermaals opgeschrikt door terreur, onder meer in Turkije (2016), Londen (2005) en Madrid (2004) (Sioen, 2016). In 2008 werd de Indische stad Mumbai getroffen en op 11 september 2001 (9/11) waren er de aanslagen die de omwenteling inluiden: de terroristische aanslagen op de WTC-torens in New York.

Deze gebeurtenissen scherpten sindsdien het debat rond multiculturalisme in het algemeen en islam in het bijzonder aan. Moslims wereldwijd werd herhaaldelijk gevraagd openlijk afstand te nemen van dergelijke aanslagen (Dierckx, 2014). Jaarlijks duiken ook de discussies over het slachten tijdens het Offerfeest of de hoofddoek en boerkinini op (Safai, 2016; Wauters, 2016). De vraag of islam al dan niet compatibel is met zogenaamde Westerse waarden staat dan centraal. Jonge moslims en Marokkanen, één van de grootste etnisch-culturele gemeenschappen in Vlaanderen (Van Praag, 2006; Vasta, 2007) en vaak hier geboren en getogen, werden in de nasleep van 9/11 regelmatig met de vinger gewezen. Vorig jaar stelde N-VA-voorzitter Bart De Wever nog dat *“racisme heel makkelijk wordt ingeroepen als excuus voor persoonlijk falen. Vooral door bepaalde bevolkingsgroepen, in het bijzonder door de Marokkaanse, Berberse gemeenschap.”* (Terzake, 23.03.2015).

De afgelopen vijftien jaar werd in verschillende media ook veel aandacht geschonken aan de eventuele link tussen islam en terrorisme. Daarbij werd heel wat onderzoek verricht naar hoe islam in media wordt afgebeeld. Vlaamse stand-up komiek Alex Agnew had er in zijn voorstelling *More Human Than Human* alvast een mening over: “*Hoe worden moslims ook altijd afgebeeld? In groep en kwaad!*” Bevolkingsgroepen zoals de Marokkaanse gemeenschap in België moeten het nog steeds en schijnbaar steeds meer ontgelden. Zo was er een incident in de Kamer waarbij Kamerlid Luk Van Biesen (Open VLD) tegen Meryame Kitir (SP.A) zou hebben gezegd: “*Ga terug naar Marokko.*” (Dieter Bauwens, 2016). Een indicatie dat Belgische allochtonen door autochtonen vandaag nog steeds niet als gelijkwaardige burgers worden gezien?

De vraag hoe mensen met een Marokkaanse en/of islamitische achtergrond omgaan met dat soort nieuws wordt minder gesteld. Nochtans rijst de vraag of islam-framing in nieuwsmedia niet contraproductief werkt voor de integratie van deze jongvolwassenen. Het vergaren van nieuws speelt namelijk een belangrijke rol in het vergaren van sociaal kapitaal¹ (Putnam, 2000). Dat sociaal kapitaal draagt dan weer bij tot een wederzijds maatschappelijk vertrouwen en de integratie van allochtone jongvolwassenen. Sinds 9/11, en recenter de kwestie rond de Syriëstrijders, komen moslims en Westerse Marokkanen echter negatiever aan bod in nieuwsmedia (e.g. Ibrahim, 2010). De vraag is dan ook hoe jongvolwassenen van Marokkaanse afkomst zelf omgaan met dit soort nieuws, welke invloed dit uitoefent op de identificatieprocessen die zij vertonen en op hun nieuwsmediagebruik. Deze studie tracht alvast een antwoord te bieden op deze drie vragen. Op zoek naar antwoorden werden zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden gehanteerd in de vorm van een online survey en diepte-interviews. Allereerst werd een blik geworpen op voorgaand onderzoek dat in een theoretisch kader werd gegoten. Het huidige onderzoek stoelt op dit theoretisch kader.

¹ Sociaal kapitaal is de opbouw en investering in sociale relaties, contacten en netwerken die je vooruit kunnen helpen in het leven, zowel op persoonlijk als professioneel vlak (Bourdieu, 1986).

2. Theoretisch kader

2.1. Nieuwsframing

Nieuwsberichten zijn een simplificatie van de realiteit waarbij journalisten een bepaalde interpretatie van die realiteit belichten (Kester, 2008). Journalisten die complexe gebeurtenissen willen uitleggen aan hun publiek maken gebruik van narratieven om die gebeurtenissen zo bevattelijk mogelijk te maken voor hun lezers, luisteraars of kijkers. Daarbij is het noodzakelijk om bepaalde zaken te simplificeren en te filteren (Reese, 2010). De manier waarop een bepaald nieuwsfeit, na vereenvoudiging, wordt afgebeeld, noemt men in vakjargon *framing*. De invloed van media en framing mag niet worden onderschat. Ze leren de mediagebruiker onder meer iets over actoren waar men in het dagelijks leven weinig tot geen contact mee heeft en waarover men dus geen indrukken op basis van eigen ervaring kan ontwikkelen. Voor die indrukken is men dan afhankelijk van media-interpretaties (De Ridder, 2010). Die media zijn dus geen spiegel op de werkelijkheid, maar met allerlei vervormingen eerder een spiegelpaleis.

Er bestaan verschillende manieren waarop een nieuwsfeit kan worden belicht. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen generische en issue-specifieke frames. Het gros van de nieuwsverhalen wordt verteld aan de hand van een aantal algemene frames (Lecheler & de Vreese, 2012). De vijf generische frames die meermaals worden gehanteerd zijn het conflictframe, het human interest frame, het verantwoordelijkheidsframe, het moraliteitsframe en het frame waarin wordt ingezoomd op de economische gevolgen van het nieuwsfeit. Deze frames zijn toepasbaar op meerdere nieuwsverhalen, ongeacht het topic (Semetko & Valkenburg, 2000). Issue-specifieke frames daarentegen zijn frames die vooral gehanteerd worden als het om een bepaald thema gaat. Zo blijkt uit onderzoek dat de recente Eurocrisis vaak werd belicht aan de hand van metaforen, frames dus, die wijzen op een ziekte, oorlog of een (politiek) spel (Joris, d'Haenens, & Van Gorp, 2014).

Framing door journalisten is niet altijd een bewust proces. Mares (2013) spreekt hierbij over *frame-blindness*: journalisten zijn mensen van vlees en bloed met een eigen ideologisch denkkader. Daarnaast blijkt dat de meeste journalisten anno 2016 nog steeds voornamelijk mannelijk, blank, seculier zijn en/of een joods-christelijke achtergrond hebben. Niet meer dan 10% van de journalisten heeft andere etnische roots (Pleijter, Hermans, & Vergeer, 2012; Raeymaeckers, Paulussen, & De Keyser, 2012). Ondanks de stelling dat journalisten ook onderhevig zijn aan redactionele beslissingen (Brüggemann, 2014) kijken journalisten dus op een bepaalde manier naar de werkelijkheid en gaan ze op een bepaalde manier over nieuwsfeiten berichten. Berichtgeving over islam en moslims vormt daar geen uitzondering op. In de literatuur werd, zeker na 9/11, veel onderzoek gedaan naar hoe islam en haar gelovigen worden afgebeeld in nieuwsmedia.

2.2. Framing islam

2.2.1. Cross-nationale vergelijking

Men zegt weleens dat men de geschiedenis omtrent islam-framing kan opdelen in een tijdperk voor en een tijdperk na de aanslagen op de WTC-torens in New York (Ibrahim, 2010). Nochtans was er ook al een shift merkbaar na de Iraanse Revolutie in 1979 (Said, 1997). Waar voordien de Arabische wereld werd gezien als een mysterieuze wereld van rijke sjeiks en buikdanseressen werd diezelfde wereld na de Islamitische Revolutie in Iran steeds vaker geassocieerd met religieus fanatisme. Dat zou later uitmonden in een associatie met terrorisme (Adnan, 1989). Die link met gewelddadig fanatisme werd vooral gelegd bij islam uit de Arabische wereld. Aandacht voor islam in eigen land was er nauwelijks, ondanks de migratiegolven van de jaren '60 en '70 in Europa. In 2002 deed Poole als één van de eersten onderzoek naar de framing van islam in het Verenigd Koninkrijk voor de periode 1994-1996; in het pre-9/11-tijdperk dus. Ook zij merkte op dat er meer werd bericht over buitenlandse islam en dan vooral als een ver-van-mijn-bed-show (Poole, 2002).

De framing van de Arabische wereld als een broeihaard voor terroristen steeg exponentieel na 9/11. Ibrahim (2010) onderzocht op welke manier islam in de nasleep van 11 september werd *geframed* in de Amerikaanse pers. Net als Poole (2002) zag zij dat er een onderscheid werd gemaakt tussen de zogenaamde buitenlandse islam, met moslims uit de Arabische wereld, en binnenlandse islam, met islamitische gelovigen in de VS. Daarbij viel op dat de buitenlandse islam veel negatiever werd belicht. Die islam werd geportretteerd als een gewelddadige en antiwesterse godsdienst. De framing van binnenlandse islam was daarentegen positiever. Moslims werden allerm minst met de vinger gewezen in de pers: Amerikaanse moslims waren in de eerste plaats Amerikaanse burgers, net als alle andere Amerikanen (Ibrahim, 2010).

Op 7 juli 2005 (7/7) werd ook Londen geteisterd door vier bomexplosies. In vervolgonderzoek bekeek de Britse Poole (2011) hoe 9/11 en de aanslagen in eigen land een impact hadden op de framing van islam. Uit haar longitudinale studie concludeerde ze net als Ibrahim (2010) dat de aandacht voor islam drastisch steeg na zowel 9/11 als 7/7. In tegenstelling tot de Amerikaanse, stelde de Britse pers zich wel kritischer op tegenover moslims die in Groot-Britannië wonen. De laatste jaren verschoof de focus sowieso van externe islam naar islam in eigen land (e.g. Mertens, 2016). De nadruk lag daarbij op culturele verschillen die bovendien als problematisch werden beschouwd. Het conflictframe (Semetko & Valkenburg, 2000) werd dus vaker gebruikt (Poole, 2011). Islam kreeg naast een link met religie, ook vaker een politieke, geografische en/of etnische connotatie (Shadid, 2005).

d'Haenens en Bink (2007) namen de Nederlandse pers onder de loep en vonden via een longitudinaal onderzoek (1998-2004) dat er, net als in het Verenigd Koninkrijk, voor 9/11 weinig en ongenueanceerd aandacht werd besteed aan binnenlandse islam (d'Haenens & Bink, 2007; Poole, 2002, 2011). Na 9/11 werd er wel meer gekeken naar islam en moslims in Nederland. Nu werd er wel getracht een genuanceerd beeld op te hangen. Daarbij werd op zoek gegaan naar verschillende opinies en perspectieven, zowel van moslims als niet-moslims. Toch kwamen

generische frames als responsabiliteit en economische gevolgen, die wijzen op een problematiek, het vaakst aan bod (d'Haenens & Bink, 2007). Bovendien werd islamcultuur vaak bestempeld als inferieur aan de Westerse cultuur. De islamcultuur zou de scheiding van kerk en staat en de vrije meningsuiting in het gedrang brengen (Roggeband & Vliegthart, 2007).

Ook in Vlaanderen werden framing-analyses uitgevoerd. Mertens en d'Haenens (2013) deden een vergelijkend onderzoek naar enerzijds Britse (The Guardian en The Times) en anderzijds Vlaamse printmedia (De Morgen en De Standaard). Naar analogie met eerder onderzoek (d'Haenens & Bink, 2007; Poole, 2011) zagen zij dat de focus op geweld en de positie van moslima's vooral werd belicht wanneer men over 'externe' islam berichtte (Mertens & d'Haenens, 2013). In een studie, uitgevoerd in 2010, nuanceerden Ichau en d'Haenens (2016) wel dat het buitenlandnieuws omtrent islam uit de Westerse wereld komt en minder uit het Midden-Oosten en Afrika. Verder vonden Mertens en d'Haenens (2013) dat zowel kranten van linkse als rechtse strekking ongeveer evenveel aandacht besteedden aan buitenlandse islam.

In ander onderzoek van Mertens (2016a) werd enerzijds een vergelijking gemaakt tussen Vlaamse en Nederlandse pers en anderzijds tussen links en rechts georiënteerde nieuwsbladen. De Morgen in Vlaanderen en De Volkskrant in Nederland zijn gekend om hun progressieve, dus linkse, oriëntering terwijl De Standaard (Vlaanderen) en NRC Handelsblad (Nederland) gezien worden als conservatief en rechts, al is NRC de laatste jaren meer opgeschoven naar links (De Fijter, 2006). Uit de resultaten blijkt dat linkse kranten in de Lage Landen meer aandacht besteden aan externe islam en rechtse kranten aan interne islam. Bovendien leggen die laatste de focus meer op geweld (Mertens, 2016a). Er wordt een genuanceerder beeld geschetst wanneer men het heeft over binnenlandse islam, maar het vertrekpunt blijft toch vaak een problematiek, een conflict.

Journalisten zelf geven aan dat ze soms verwrongen zitten tussen enerzijds negatieve en stereotiepe beeldvorming en anderzijds beschuldigingen van politieke correctheid. Die laatste term wordt vaker gezien als het wegkijken van de echte problemen omdat men niemand op de tenen wil trappen. Het impliceert dat journalisten niet kritisch genoeg zijn. Om aantijgingen van politieke correctheid te pareren, gaan journalisten soms opzettelijk negatiever berichten over islam en moslims (Vandenberghe, d'Haenens, & Van Gorp, 2015).

2.2.2. Moslims in ander nieuws

In een cross-nationale inhoudsanalyse van kranten wordt duidelijk dat, los van het overheersende topic rond terrorisme, etnisch-culturele minderheden vaak in verband worden gebracht met thema's als justitie, criminaliteit en veiligheid (Ter Wal, d'Haenens, & Koeman, 2005). Enkel in de sportkaternen lijken ze positief in beeld te komen (Avraham, 2013; Vandenberghe et al., 2015). Ook een meta-analyse over de representatie van etnische minderheden in Europese media leert dat hun mediaschetsing veelal negatief is en een wij-versus-zij-discours kent. Specifiek moslims worden eerder als groep dan als individu gezien en als een bedreiging voor de veiligheid en de huidige cultuur (Bennett, Ter Wal, Liphshi, Fabizazah, & Krzyzanowski, 2013).

Hoewel het gaat over allochtonen van de tweede en derde generatie, en zij dus worden geboren als Nederlander of Belg, worden zij zelden Nederlander of Belg genoemd. In de pers gaat men eerder de etniciteit of religie benadrukken (d'Haenens & Bink, 2007). Wanneer moslims in de pers verschijnen, worden zij geportretteerd als een homogene gemeenschap waar een grote dreiging vanuit gaat (d'Haenens & Bink, 2007; Roggeband & Vliegenthart, 2007). Naar analogie met onderzoek van Devroe (2007) blijkt dus dat etnisch-culturele minderheden, waaronder moslims, buiten de stereotiepe thema's als criminaliteit, migrantenkwesties en sport, nauwelijks aan bod komen in de pers.

Een kritische discoursanalyse uit 2010, uitgevoerd door Ichau en d'Haenens (2016), toonde wel aan dat er steeds meer aandacht wordt geschonken aan religieuze feesten, zoals het Ramadan- en Offerfeest. Bij deze thema's is er sprake van een meer uitgebalanceerde framing: verschillende moslim-actoren komen dan aan bod. De framing is ook positiever en duidt de gelijkenissen tussen moslims en niet-moslims aan: *'Ze zijn zoals ons.'* (Ichau & d'Haenens, 2016). Recent staat het onverdoofd slachten tijdens het Offerfeest wel meer ter discussie en ook het hoofddoekendebat is nooit ver weg (Safai, 2016). Bij dat laatste mag er dan wel sprake zijn van woord en wederwoord, hetgeen de journalistieke deontologie voorschrijft, actoren van bijvoorbeeld scholen komen meer en langer aan bod dan de moslima's zelf. Bovendien blijft het thema belicht vanuit een voornamelijk seculier perspectief (Ichau & d'Haenens, 2016). De publieke opinie dat de hijab² een symbool van onderdrukking is, blijft overheersen terwijl moslima's zelf het net zien als een vorm van emancipatie.

Om nieuwsitems te kaderen, wordt er ook zelden beroep gedaan op moslims of Marokkanen als expert ter zake. Ter Wal et al. (2005) vonden eerder al dat nieuwsitems over etnisch-culturele minderheden in twee van de drie gevallen worden gekaderd door een witte expert. Zowel d'Haenens en Bink (2007) als Ichau en d'Haenens (2016) kwamen tot soortgelijke resultaten: moslims worden amper opgevoerd als expert. Als moslims al eens aan het woord komen, zijn het vooral mannen (68%). Moslima's komen dus veel minder aan bod (24%), al komen vrouwen in het algemeen veel minder aan bod in het nieuws (Emeksiz, 2013; Ichau & d'Haenens, 2016). Ook bij een getuigenis of een vox pop gaan journalisten amper langs bij etnisch-culturele minderheden (Vandenberghé et al., 2015). In nieuwsverhalen praat men dus nog steeds meer over dan met moslims of andere etnisch-culturele minderheden (Van den Bulck & Broos, 2011).

² Een islamitische hoofddoek.

2.2.3. Recent: de Syriëstrijders

Zoals eerder aangehaald, werd in de nasleep van 9/11 en de terroristische aanslagen op Europese bodem vooral aandacht geschonken aan buitenlandse islam, voornamelijk uit het Midden-Oosten. Dit veranderde toen er de nieuwe terroristische groep Islamitische Staat (*IS* of *Daesh*) ontsproot uit de burgeroorlog die Syrië sinds de Arabische Lente in 2011 teistert. Toen duidelijk werd dat vele van de zogenaamde Syriëstrijders Europese moslims blijken te zijn en al dan niet actief deelnemen aan de oorlog of de gruweldaden van IS, werd dit recente fenomeen, en binnenlandse islam in het algemeen, steviger onder de loep genomen in de pers en dus ook in framing-onderzoek.

Berbers et al. (2015) onderzochten aan de hand van een framing-analyse hoe deze Syriëstrijders in België en Nederland worden afgebeeld. Uit 417 artikels zowel uit Nederland als België en zowel uit populaire als kwaliteitskranten van zowel linkse als rechtse strekking destilleerden Berbers et al. (2015) vijf frequent voorkomende, issue-specifieke, frames: *terrorist*, *slachtoffer*, *avonturier*, *don quixote* en *martelaar*. Van deze vijf frames werden het terroristenframe en het slachtofferframe het vaakst gehanteerd. Ook het generische conflictframe kwam terug in de context van de Syriëstrijders (Berbers et al., 2015).

De tegenstelling tussen het frequent voorkomende terroristenframe en het slachtofferframe kan worden verklaard vanuit de sociale identiteitstheorie (Tajfel, 1981). Die theorie stelt dat we als individuen bij één of meerdere sociale groepen willen behoren omdat dit een verbondenheidsgevoel schenkt. Dit zorgt er ook wel voor dat we leden van de eigen sociale groep (*in-group*) positiever evalueren en afzetten tegen leden van een andere sociale groep (*out-group*). Deze *in-group bias* kan leiden tot een superioriteitsgevoel tegenover de *out-group*. In de context van etnisch-culturele minderheden kan de *in-group bias* leiden tot etnocentrisme (Tekin, 2010).

Het valt dan op dat het terrorismeframe vooral wordt gebruikt door actoren zoals de overheid terwijl het slachtofferframe vooral terugkomt bij getuigenissen van vrienden en familie van de Syriëstrijders. Ook moslims, de in-group vanuit het perspectief van de Syriëstrijders, zien hen vooral als slachtoffers. Leden van de out-group, de autochtone Nederlanders en Belgen, kijken vooral naar de ‘ander’ als een dader, als een terrorist (Berbers et al., 2015). Zij evalueren hen dus negatiever en met minder begrip. In ander onderzoek van Berbers, d’Haenens en Koeman (2016) werd opgemerkt dat journalisten voornamelijk het slachtofferframe hanteerden wanneer men berichtte over witte en/of bekeerde moslims. De strijders die als moslim werden geboren en dus meestal een andere etnisch-culturele achtergrond hebben, werden dan weer vaker als terrorist gezien (Berbers et al., 2016).

2.2.4. Receptie nieuwsframes

De bovenstaande fenomenen zijn ook de jongeren van islamitische en/of Marokkaanse afkomst zelf niet ontgaan. In een aantal receptie-onderzoeken geven zij aan dat zij zich ook willen herkennen in de Nederlandse en Vlaamse media en dat dat naar hun aanvoelen te weinig gebeurt (Clycq, Michielsens, & Timmermans, 2005; d’Haenens, Beentjes, & Bink, 2000a). Daarbij merken zij bijvoorbeeld op dat wanneer Belgen met Marokkaanse roots negatief aan bod komen, ze een Marokkaan worden genoemd. Wanneer zij positief in het nieuws komen, wordt volgens hen de nadruk vaker op de Belgische achtergrond gelegd (Berbers et al., 2016). Men klaagt ook over het gebrek aan diversiteit in de keuze van experts die worden opgevoerd. Het gebrek aan die diversiteit en erkenning kwam ook bovendrijven in verschillende framing-studies (e.g., d’Haenens & Bink, 2007; Vandenberghé et al., 2015).

Daarnaast tonen twee Vlaamse studies aan dat Belgen van Marokkaanse origine ontevreden zijn over het feit dat ze steevast in dezelfde soort nieuwsitems te zien zijn. Naar hun aanvoelen worden zij stereotiep afgebeeld en strookt die afbeelding allerm minst met de eigen leefwereld (Devroe, Driessens, & Verstraeten, 2010; El Sghiar &

d'Haenens, 2011). Bovendien zijn ze van mening dat die stereotypering polarisering met meerderheidsgroepen alleen maar in de hand werkt (Berbers et al., 2015). Opnieuw blijkt deze ontevredenheid overeen te komen met de conclusies van eerder onderzoek. Daarin werd duidelijk dat allochtonen vooral in beeld komen wanneer het gaat over criminaliteit en veiligheid (Devroe, 2007; Ter Wal et al., 2005). Nochtans geven jonge Belgen van Marokkaanse origine aan dat een betere en eerlijkere representatie in het nieuws hen kan helpen zich beter te identificeren met dat nieuws en bijgevolg ook met de samenleving (El Sghiar & d'Haenens, 2011).

2.3. Identificatieprocessen

Om een beter begrip te krijgen van de identificatieprocessen van jongeren met een etnisch-culturele achtergrond, dient er eerst en vooral een onderscheid te worden gemaakt tussen de begrippen identiteit en identificatie. In de literatuur bestaat er immers een consensus dat identiteit als een onveranderlijk, statisch gegeven wordt beschouwd terwijl identificatie dynamisch is. Men identificeert zich immers op basis van verschillende zaken zoals gender, leeftijd, etniciteit, religie, ... De identificatie is afhankelijk van verschillende contexten en kan verschillen over de tijd heen (Leurs, 2012). Zo ziet men zichzelf niet enkel en alleen als moslim, Belg of Marokkaan, maar ook als student, sporter, supporter, ... Belgen met een Marokkaanse achtergrond kunnen zich de ene keer meer Belg en de andere keer meer Marokkaan voelen. Men spreekt dan ook liever over identificatie dan over identiteit.

Daarnaast kan men ook een onderscheid maken tussen zelfidentificatie en externe identificatie. Zelfidentificatie impliceert hoe de persoon zichzelf ziet en externe identificatie hoe de persoon denkt dat anderen hem of haar zien (Brubaker & Cooper, 2000). Een identificatieproces bestaat uit zowel zelfidentificatie als externe identificatie. Enerzijds identificeren personen zich op basis van de sociale omgeving, anderzijds op basis van de manier waarop anderen hen beoordelen (Hoffman, 2006). Wie bij een bepaalde sociale groep wordt

buitengesloten, of wie aanvoelt dat dit gebeurt, zal zich minder met die groep identificeren.

2.3.1. Sociale identiteit

Zoals eerder aangehaald, impliceert de sociale identiteitstheorie van Tajfel (1981) dat we als individu onze dynamische identiteit ook mee laten bepalen door verschillende sociale groepen waartoe we behoren, willen behoren of net niet behoren. Deze sociale identiteit kenmerkt zich door identificatie ('ik hoor bij die groep'), categorisatie (het opdelen van mensen in groepen), en groepsvergelijking ('de ene groep is beter dan de andere groep'). De identificatie zorgt voor meer zelfvertrouwen en een gevoel van verbondenheid. De categorisatie en groepsvergelijking leiden potentieel tot een in-group bias en een superioriteitsgevoel tegenover de out-group (Tajfel & Turner, 1986). De identiteit wordt dus deels vervuld door zich af te zetten van de ander: een Vlaming is geen Waal, een Berber geen Arabier. Bovendien loert het gevaar op het maken van de attributiefout om de hoek: kenmerken van individuen worden al snel toegeschreven aan de hele sociale (out-)group (Tajfel & Turner, 1986).

2.3.2. Etnische, religieuze en nationale (des)identificatie

De link met nieuwsframing en identificatieprocessen bij jongeren met etnische-culturele roots werd in een bekende studie van Verkuyten en Yildiz (2007) onderzocht. De hamvraag: zorgt het publieke debat in Nederland rond multiculturalisme, waarin migratie op basis van assimilatie, optimale aanpassing, wordt voorgesteld, ervoor dat men zich gaat terugplooiën op de etnisch-culturele identiteit in plaats van de nationale (Nederlandse) identiteit (Hornsey & Hogg, 2000; Verkuyten & Yildiz, 2007)?

Uit die studie bleek dat Turkse jongeren zich eerder identificeren op basis van religie dan op basis van etniciteit. (Verkuyten & Yildiz, 2007). Verder blijkt dat de Turkse jongeren zich inderdaad sterker terugplooiën op de in-group-identiteit. Dit hoeft weliswaar niet meteen te betekenen dat men de Nederlandse nationale identiteit zal

afzweren. Gepercipieerde afwijzing en discriminatie zorgden er daarentegen wel voor dat de mate van nationale identificatie sterker afnam en in sommige gevallen zelfs kon leiden tot desidentificatie met de Nederlandse nationaliteit (Verkuyten & Yildiz, 2007).

In 2012 werd opnieuw onderzoek gedaan naar identificatieprocessen. Ditmaal werd er gekeken naar Marokkaanse jongeren en hun ouders (Verkuyten, Thijs, & Stevens, 2012). In tegenstelling tot de ouders vertoonden de jongeren een sterkere nationale en een zwakkere etnische en religieuze identificatie. Dit kan wijzen op een betere integratie van de jongere generatie, geboren en getogen in Nederland. Desalniettemin waren zowel etnische als religieuze identificatie zowel voor de ouders als de jongeren belangrijk en negatief gerelateerd met nationale identificatie (Verkuyten et al., 2012). Opnieuw mag de rol van gepercipieerde afwijzing en discriminatie niet over het hoofd worden gezien.

van Heelsum en Koomen (2016) verwachtten dat allochtone jongeren met Marokkaanse roots een sterkere religieuze dan een etnische identificatie vertonen. In tegenstelling tot etniciteit wordt religie namelijk beschouwd als een vrije keuze. Zij concludeerden dat de etnische en religieuze identificatie parallel verloopt, niet in het minst omdat in publieke debatten etniciteit en religie ook vaak worden gelijkgesteld (e.g. d'Haenens & Bink, 2007). Een sterke affiniteit met de etnisch-culturele achtergrond hoeft niet per se te betekenen dat men zich minder Belg of Nederlander zou voelen (van Heelsum & Koomen, 2016; Verkuyten & Yildiz, 2007). De tweede generatie Marokkanen voelt alvast een sterkere verbondenheid met het Westers land waarin ze zijn grootgebracht. Toch stelt ook van Heelsum (2013) dat gepercipieerde negatieve opinies de neiging tot etnische identificatie versterken. In de literatuur noemt men dit weleens reactieve identificatie (Çelik, 2015).

In 2002 stelde Fadil al vast dat meisjes met Marokkaanse roots eerder opteren voor hun islamitische identiteit dan hun Marokkaanse. Niet in het minst omdat ze zich nooit volledig Belg of Marokkaan voelen, maar ergens tussen de twee balanceren. Ze zijn noch Belg, noch Marokkaan. In hun islamitische identiteit vinden ze wel meer

standvastigheid. Bovendien zien sommige jongvolwassen meisjes dit als het loskomen van ouderlijke en culturele verwachtingen. Het volgen van de islam brengt weliswaar ook normen en waarden met zich mee, maar de invulling wordt door hen als een persoonlijke keuze en dus in zekere zin als emancipatie ervaren (Fadil, 2002).

2.3.3. De integratieparadox

Het vergaren van sociaal kapitaal is weliswaar geen garantie om zich als allochtoon meer thuis te voelen in het land waar hij of zij woont. Paradoxaal genoeg kan dit zelfs leiden tot zeer negatieve attitudes tegenover dat land (ten Teije, Coenders, & Verkuyten, 2013). Allochtonen met heterogene sociale netwerken, *bridging* sociaal kapitaal en/of een hoger diploma zijn zich meer bewust van de heersende sociale ongelijkheid waarmee de eigen sociale groep wordt geconfronteerd. Zij voelen dat ze minder kansen krijgen, ondanks hun scholingsgraad en capaciteiten (Verkuyten, 2016; Wodtke, 2012). Ze zijn dan ook gevoelig voor die geslonken kansen, voor dubbele standaarden en afwijzing door de meerderheidsgroep (Entzinger & Dourleijn, 2008; Wodtke, 2012). Finaal kan dit leiden tot negatievere attitudes tegenover het land waar ze wonen en de wil om elders te gaan wonen. Dit fenomeen wordt de integratieparadox genoemd (Buijs, Demant, & Hamdy, 2006).

Het is een paradox omdat hoger opgeleiden op de werkvloer vaker in contact komen met de out-group, met mensen met een andere etnisch-culturele achtergrond (Martinovic, 2013). Conform de sociale contacttheorie (Yehuda, 1969) zou dit veelvuldig wederzijds contact moeten leiden tot wederzijdse positievere attitudes en bijgevolg tot een betere integratie in de vorm van positievere attitudes ten aanzien van de autochtone bevolking van het land waarin men woont (Pettigrew & Tropp, 2006). Wanneer dit contact percepties van acceptatie en waardering met zich meebrengt, zal de hoogopgeleide allochtoon positievere attitudes tegenover het land hebben. Wanneer dit echter gepaard gaat met gepercipieerde afwijzing en minachting kan dit leiden tot negatieve attitudes en finaal tot nationale desidentificatie (van Teije et al., 2013; Verkuyten & Yildiz, 2007).

2.4. Nieuwsmediagebruik

2.4.1. (Nieuws)media als sociaal kapitaal

Media leren ons iets over de wereld die we niet altijd met onze eigen ogen kunnen aanschouwen. Ook worden we steeds meer gesocialiseerd met behulp van verschillende media: ze leren ons iets over de sociale realiteit en haar sociale rollenpatronen. Dit heet cultivatie (Gerbner & Gross, 1978). Op deze manier leveren media ook sociaal kapitaal voor de mediagebruiker (Putnam, 2000). Uit onderzoek bleek zo dat Turkse vrouwen van de eerste en soms tweede generatie in Nederland weinig sociaal kapitaal opbouwen omdat ze niet vaak buitenshuis werken, thuisblijven en dus geen Nederlands rondom hen horen; een belangrijke factor bij integratie. Omdat ze het Nederlands niet machtig zijn, volgen ze vooral media uit het thuisland. Zo vergaren zij in het dagelijks leven, maar ook via zogenaamde etnische media, weinig sociaal kapitaal: een vicieuze cirkel (Ogan & d'Haenens, 2012). Is dit anders voor jongeren met allochtone roots die opgevoerd zijn als *digital native* in Europa?

2.4.2. Traditionele media

Daar waar onderzoek over islam-framing en etnische identificatieprocessen in verschillende landen en over verschillende periodes heen veel eenduidige conclusies voortbracht, is er meer verdeeldheid te merken bij studies over het (nieuws)mediagebruik bij allochtone jongeren. Zo kwam uit Deens onderzoek naar voren dat Europeanen met een migratieachtergrond, waaronder de Turkse, zich meer toeleggen op media vanuit het zogenaamde thuisland dan op media vanuit het land waarin zij nu wonen (Carøe, 2004).

d'Haenens, El Sghiar en Golaszewski (2010) kwamen tot een andere conclusie. Zij vonden dat Turkse jongeren in Nederland ongeveer evenveel Turkse als Nederlandstalige kranten lezen en dat Marokkaanse jongeren zelfs voornamelijk Nederlandstalige kranten lezen (d'Haenens et al., 2010). Beide onderzoeken schuiven wel het belang van talenkennis naar voren. Goede kennis van de nationale taal

hangt nauw samen met het gebruik van nationale media (Carøe, 2004; d'Haenens et al., 2010). Aangezien jongeren deel uitmaken van de tweede en derde generatie migranten waarvan velen op Belgische bodem zijn geboren, is het aannemelijk dat de grote meerderheid de taal beheerst en daardoor ook veelvuldig gebruik maakt van nationale, Nederlandstalige media.

Allochtone jongeren blijken, nog meer dan autochtone, fervente nieuwsconsumenten die zoveel mogelijk nieuws willen vergaren (Gillespie, 1995). Uit verschillende studies gevoerd in verschillende landen concludeert men dat allochtonen graag op de hoogte blijven van de actualiteit van het land waarin zij wonen en dus nationale nieuwsmedia volgen. Bovendien volgt men, deels uit onvrede over dat nationale nieuws, ook internationale nieuwsmedia. Daarnaast blijft men verwant met het land van herkomst en consumeert men dus zogenaamde *home* nieuwsmedia. (e.g. Carøe & Sell, 2000). Dit maakt dat allochtonen kritische nieuwsmediagebruikers zijn omdat ze verschillende nieuwsmedia uit het land waarin zij wonen en uit het land van herkomst met elkaar aftoetsen. (Carøe & Sell, 2000; Gillespie, 2006; d'Haenens, Beentjes, & Bink, 2000b).

2.4.3. Identificatie en mediagebruik

Croucher et al. (2010) onderzochten of er een link was tussen religieuze en etnische identificatie en de consumptie van zogenaamde etnische (traditionele) media bij moslims in Frankrijk en Groot-Brittannië. Zij vonden dat zowel etnische identificatie als religiositeit een significante voorspeller waren voor etnisch mediagebruik in Groot-Brittannië, maar niet in Frankrijk. Een niet onbelangrijke kanttekening is wel dat de steekproef in Frankrijk uit voornamelijk Soennitische moslims bestond en in Groot-Brittannië uit Sjiitische moslims. Dit maakt dat beide groepen niet perfect vergelijkbaar zijn op vlak van religiositeit en het daaruitvloeiende mediagebruik. Bovendien dienen de resultaten te worden gezien in het licht van het diversiteitsbeleid in beide landen. Daar waar in Frankrijk de nadruk ligt op assimilatie en secularisme, heerst in Groot-Brittannië eerder een sfeer van multiculturalisme. Beide contexten en beleidsvormen

kunnen ervoor zorgen dat mediaconsumenten met diverse roots deze beleidsvormen, al dan niet onbewust, zullen implementeren in hun mediavorkeuren (Croucher et al., 2010).

2.4.4. Online media

Onderzoek naar mediagebruik bij allochtone jongeren is redelijk recent, maar door de snel veranderende technologische ontwikkelingen al enigszins achterhaald. Voorgaand onderzoek focuste zich hierbij vooral op traditionele media zoals kranten en televisie. Hoewel deze media vandaag nog steeds een plaats innemen in het dagelijks leven van jongeren, zijn het niet langer de enige en zeker niet de meest prominente mediakanalen die worden gebruikt voor nieuwsvergaring. De ontevredenheid over de nationale media werd voordien gecompenseerd door het bekijken van internationale nieuwsmedia, zoals *Al Jazeera* via satelliet. Sinds de opkomst van het internet kunnen jongeren ook online hun gading vinden. Vroeger was er nog een digitale kloof zichtbaar waarbij allochtonen minder toegang hadden tot ICT-toepassingen (d'Haenens, Koeman, & Saeys, 2007). Met de komst van smartphones en wifi-verbindingen overal ter wereld, lijkt die kloof, zeker onder jongeren, stilaan gedicht (d'Haenens et al., 2010).

In onderzoek van Berbers et al. (2016) werd het gebruik van websites voor en door allochtone jongeren bestudeerd. Een voorbeeld hiervan is het online discussieforum van de etnische website *Marokko.nl*. Uit het onderzoek bleek dat die jongeren online op zoek gaan naar een counterdiscours, een tegengewicht voor de overheersende opinies die zij in traditionele media tegenkomen (Leurs, Midden, & Ponzanesi, 2012). Online zoeken zij ook contact met eensgezinde mensen met dezelfde socio-economische en/of etnisch-culturele achtergrond. Toch vinden ook steeds meer Nederlanders en Vlamingen van niet-Marokkaanse afkomst met fundamenteel andere overtuigingen hun weg naar deze online ontmoetingsplaatsen en zorgt dit regelmatig voor verhitte discussies waarbij langs beide kanten extreme standpunten worden ingenomen (Leurs et al., 2012; Mamadouh, 2001).

2.4.5. Sociale media

Op internet vinden we sociale informatie over andere culturen (Ellison, Steinfield, & Lampe, 2007). Er kunnen ook contacten worden gelegd en zo online gemeenschappen gevormd (Rainie, Purcell, & Smith, 2011). Dit vormt een breder venster op de wereld dan hun dagelijks leven. Sociale netwerksites zoals Facebook en Twitter zijn een ideale plek om met de ander in contact te komen en eventueel interculturele relaties aan te gaan, om aan *bridging* te doen en zo extra sociaal en cultureel kapitaal op te bouwen (Ellison et al., 2007).

Onderzoek naar hoe jongeren met een Marokkaanse en/of islamitische achtergrond sociale media, zoals Facebook en Twitter, gebruiken is dus zeker wenselijk. Op welke sociale netwerksites zijn zij actief en met wie interageren zij? Plooiën zij zich, overeenkomstig met het principe van de sociale identiteitstheorie (McPherson, Smith-Lovin, & Cook, 2001; Tajfel, 1981) vooral terug op de eigen in-group, mensen die het meest op hen lijken of komen zij ook de out-group tegen en zorgt dit dan voor dezelfde conflicten als op internetfora (e.g. Leurs et al., 2012)?

Een andere vraag die zich opdringt: vinden jongeren van Marokkaanse afkomst, in tegenstelling tot in de traditionele nieuwsmedia, wel hun gading in het online nieuwsaanbod? Kijken zij positiever tegen online media aan en/of gaan ze zelf op zoek naar alternatieven? Zorgen online en sociale media ervoor dat etnisch-culturele minder – en meerderheidsgroepen elkaar makkelijker ontmoeten en er zo meer wederzijds begrip aanwezig is of communiceren beide groepen online vooral met de eigen in-group en vervreemden zij ook online verder van elkaar?

3. Onderzoeksvragen

Sinds het begin van deze eeuw werden verschillende islamitisch geïnspireerde aanslagen gepleegd op Westerse bodem. Samen met multiculturalisme en migratie scherpte dit de debatten over de plaats van onder andere Marokkaanse en moslimmigranten in de Westerse maatschappij aan. Belgen met Marokkaanse roots vormen de grootste etnisch-culturele minderheidsgroep in België en worden het vaakst geproblematiseerd in politieke debatten, nieuwsmedia en door autochtonen in de Lage Landen. (Schalk-Soekar et al., 2004; Vasta, 2007).

De focus van dit onderzoek ligt dan ook op Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots tussen 18 en 40 jaar. Deze leeftijdscategorie werd gekozen omdat er wordt verwacht dat jonge volwassenen, eerder dan adolescenten (16-25 jaar), actiever en bewuster de actualiteit volgen en omgaan met verschillende identificatieprocessen. Daarnaast is het waarschijnlijker dat de doelgroep van jongvolwassenen een uitgebreider sociaal netwerk heeft opgebouwd uit zowel persoonlijke als professionele contacten. Bovendien behoren deze jongvolwassenen tot de tweede generatie migranten en zijn ze vaak geboren en getogen in België, wat maakt dat ze vloeiend Nederlands spreken en zo het best kunnen communiceren met de onderzoeker die zelf enkel Nederlandstalig is.

In de literatuur werd sinds 9/11 veel aandacht besteed aan de framing van islam in Westerse media. Minder aandacht ging naar hoe jongvolwassenen met Marokkaanse roots en/of een islamitische achtergrond zelf kijken naar het nieuws over migratie en islam. Nog minder aandacht ging naar de impact op identificatieprocessen en het hedendaags nieuwsmediagebruik bij deze jongeren. Dit onderzoek zal zich dan ook toespitsen op drie luiken: de receptie van nieuwsframes, identificatieprocessen en nieuwsmediagebruik.

3.1. Receptie nieuwsframes

In eerdere receptieanalyses gaven jongeren met een etnisch-culturele achtergrond aan dat ze niet tevreden zijn over hoe over hen wordt bericht. Zij vinden dat ze te weinig aan bod komen in nieuwsmedia. Als ze al aan bod komen, dan eerder in stereotiepe topics als criminaliteit (e.g. El Sghiar & d'Haenens, 2011). Zij willen zich ook kunnen herkennen in Nederlandstalige media, hetgeen volgens hen te weinig gebeurt (Clycq et al., 2005). De laatste jaren werden nochtans meerdere pogingen ondernomen om een genuanceerder beeld op te hangen van deze jongvolwassenen en niet enkel over, maar ook met hen te praten en hen als actor op te voeren in het nieuws (Ichau & d'Haenens, 2016). Zorgen deze ontwikkelingen ervoor dat de jongvolwassenen meer tevreden zijn over hun mediarepresentaties?

OV1: Hoe percipiëren Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots de verschillende nieuwsitems over multiculturalisme, Marokkanen en islam?

3.2. Identificatieprocessen

Uit eerder onderzoek bleek al dat gepercipieerde afwijzing uit de maatschappij tegenover de sociale groep ervoor kan zorgen dat jongeren zich eerder gaan toeleggen op de etnische en religieuze identiteit en zich soms zelfs afzetten tegen hun nationale, in dit geval Belgische identiteit (e.g. Verkuyten & Yildiz, 2007). Met sociale media in het achterhoofd, wordt nagegaan of men, al dan niet online, toch bridging sociaal kapitaal zal opbouwen aan de hand van sociale netwerking met de out-group.

OV2: Op welke manier identificeren Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots zich het sterkst en spelen de receptie van nieuwsframes en/of gepercipieerde afwijzing uit de maatschappij hier een rol in?

3.3. Nieuwsmediagebruik

Onderzoek naar nieuwsmediagebruik bij allochtone jongeren bracht aan het licht dat zij fervente en kritische nieuwsconsumenten zijn omdat ze zowel nationale, internationale als zogenaamde home nieuwsmedia, media uit het land van herkomst, op de voet proberen te volgen en vergelijken met elkaar (e.g. Carøe & Sell, 2000; Gezduci & d'Haenens, 2010). Men volgt internationale media onder meer uit onvrede over nationale media. Door de nieuwsframing over islam en migranten is het niet ondenkbaar dat men nog minder tevreden is over nationale media en dat men die bijgevolg minder zal opvolgen.

OV3a: Op welke manier beïnvloeden de nieuwsperecepties het nieuwsmediagebruik van Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots?

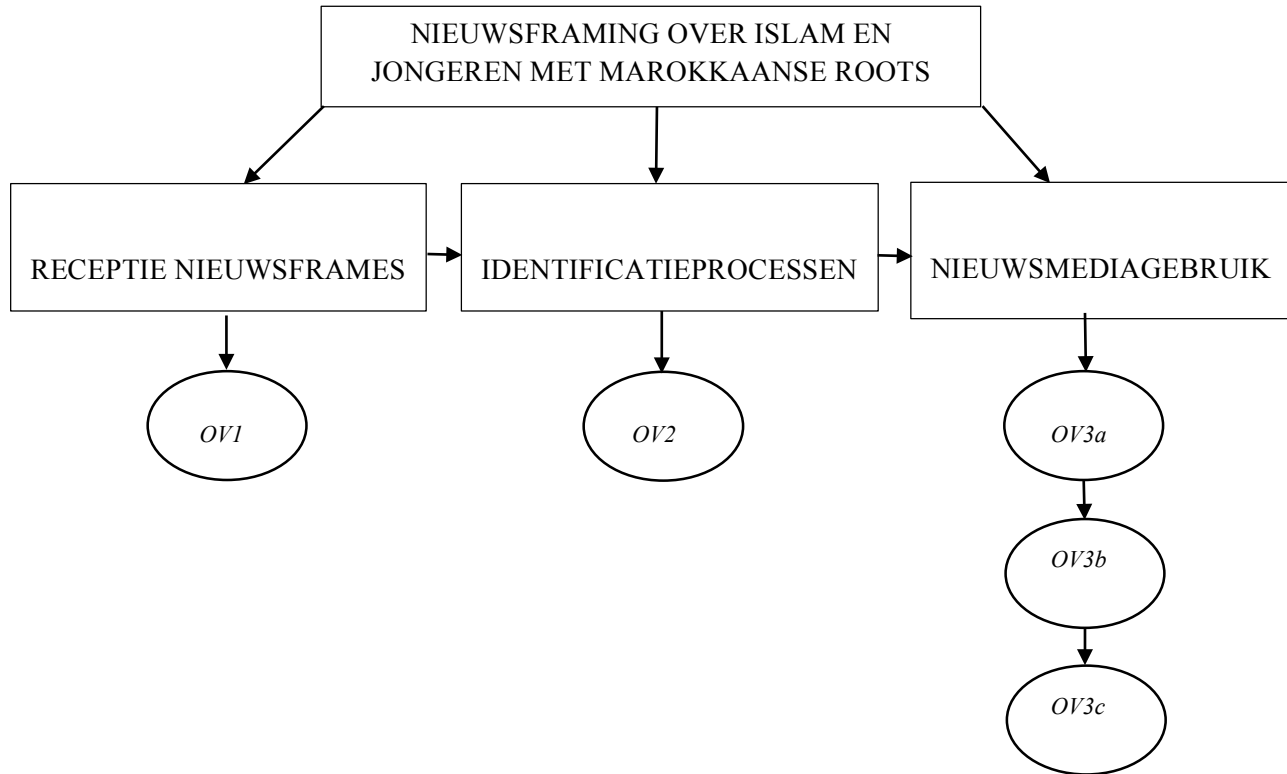
OV3b: Op welke manier hangen identificatieprocessen samen met het nieuwsmediagebruik van Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots?

Er zal er ook worden gekeken naar welke rol er is weggelegd voor sociale netwerksites in het vergaren van nieuws en dus sociaal kapitaal. Op welke manier worden deze sociale media gebruikt en zorgen ze voor wederzijdse interactie met andere meerderheids-groepen of blijft de interactie beperkt tot mediagebruikers binnen dezelfde gemeenschap? De *homophily* hypothese stelt alvast dat men vaker vriendschappen smeedt met gelijkgestemden (Mouw, 2006). Ellison et al. (2007) poneerden echter dat het internet een ideale plek is om op veilige afstand sociale en culturele kennis op te doen over anderen, maar ook om interculturele interactie en relaties met die anderen aan te gaan. Ook online worden potentieel nieuwe, hybride, gemeenschappen gevormd met leden met verschillende socio-economische en etnisch-culturele achtergronden (Rainie et al., 2011).

OV3c: Welke rol speelt sociale media in de nieuwsvergarig van Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots en hun interactie met andere sociale groepen?

Figuur 1 schetst een overzicht van de onderzoeksvragen.

Figuur 1
Onderzoeksmodel

4. Methodologie

Om een antwoord te kunnen bieden op de onderzoeksvragen werd een multimethodisch onderzoeksdesign opgesteld. Elk onderzoeksdesign heeft zo zijn sterktes en zwaktes. Om de zwaktes te compenseren, werd geopteerd voor multimethodisch onderzoek. Verder stelt deze multimethodische aanpak ons in staat om eenzelfde onderzoeksvraag vanuit verschillende invalshoeken te belichten.

In het kwalitatief luik werden diepte-interviews afgenomen waarbij dieper werd ingegaan op concepten die uit eerder onderzoek naar boven kwamen. Het ging onder meer over nieuwsrecepties, identificatieprocessen en nieuwsmediagebruik. De nadruk lag hierbij op het verkennen, begrijpen en interpreteren van bepaalde fenomenen. Speciale aandacht ging naar de betekenissen die de betrokkenen zelf geven aan de ervaringen in hun dagelijks leven (Boeije, 2014).

In de kwantitatieve sectie werden de verschillende concepten en resultaten die uit de literatuur en het kwalitatieve luik naar boven kwamen, getoetst bij een ruime onderzoekspopulatie. De toetsing bestond uit een kwantitatieve data-analyse van een online survey.

4.1. Kwalitatief luik

4.1.1. Dataverzameling: diepte-interviews

De kwalitatieve data werd verzameld aan de hand van acht diepte-interviews, afgenomen in Vlaanderen in de periode november 2015 – januari 2016. Het semigestructureerde interview was een face-to-face gesprek van ongeveer anderhalf uur. De participant kon zelf bepalen waar hij of zij wou afspreken. Dat kon zowel in een thuisomgeving als op een openbare locatie. Leidraad doorheen het gesprek was een gespreksgids (zie bijlage 1). Deze gespreksgids werd grotendeels opgesteld door doctoraatsonderzoeker Anna Berbers en in overleg aangevuld zodoende om geldige data te bekomen. Deze gids bevat een

aantal topics die zeker besproken moesten worden. Toch was er nog voldoende ruimte om nieuwe topics aan te snijden, indien het gesprek zich daartoe leende.

Het interview werd telkens integraal opgenomen met een voice recorder. Er werden ook notities genomen. Die zijn belangrijk om eventueel non-verbaal gedrag te registreren dat via het louter beluisteren van de opname verloren kan gaan. Bij afronding van het onderzoek werden alle opnames vernietigd.

Vooraleer het gesprek van start ging, stelde de onderzoeker zichzelf kort voor en bracht de deelnemer op de hoogte van het onderzoek, legde hem of haar uit hoe het gesprek zou verlopen en wees de participant erop dat deelname vrijwillig is en dat alle gegevens anoniem zullen worden verwerkt. Persoonlijke info zal vertrouwelijk worden behandeld en niet aan derden worden bekendgemaakt. Er werd een toestemmingsformulier (informed consent) opgesteld met bovenstaande informatie. De informed consent werd in twee exemplaren ondertekend door de participant.

Bij de bespreking van het nieuwsmediagebruik en zijn/haar ervaringen daaromtrent, kreeg de participant twee artikels te lezen (zie bijlage 2). Deze artikels komen uit Het Laatste Nieuws en gaan over de zogenaamde Syriëstrijders. Na het lezen van beide artikels werd de deelnemer gevraagd te vertellen wat hij of zij daarover dacht. Tijdens sommige interviews kwam de framing van Syriëstrijders, hetgeen beoogd werd met het voorleggen van deze artikels, spontaan ter sprake en werd er beslist om de deelnemer deze artikels niet te laten lezen aangezien de gewenste informatie al verkregen was.

Ter afsluiting van het gesprek werd aan de participant gevraagd of hij/zij nog vragen en opmerkingen had en of er zaken waren die niet besproken werden, maar die hij/zij wel belangrijk achtte. Er werd nog even stilgestaan bij de dataverzameling en -verwerking. De participant werd verteld dat, indien gewenst, het mogelijk is de resultaten in te kijken. Tot slot werd er een incentive ter waarde van 40 euro uitgedeeld.

4.1.2. Steekproef

Vanuit eerder onderzoek werd geopteerd voor een doelgroep bestaande uit Vlaamse jongvolwassenen van 18 tot 40 jaar met een Marokkaanse etnisch-culturele achtergrond. Omdat de steekproef klein zal zijn, werd binnen deze steekproef wel gestreefd naar een zo groot mogelijke diversiteit. Daarbij werd op zoek gegaan naar zowel mannen als vrouwen, jongere als oudere mensen, en mensen die zowel hooggeschoold, laaggeschoold als niet geschoold zijn. Tot slot werd er ook gezocht naar deelnemers die zichzelf in meer of mindere mate gelovig noemen. In mindere mate werd gestreefd naar een geografische spreiding. Er werden wel enkel jongvolwassenen geïnterviewd die (onder meer) Nederlandstalig zijn. Deelnemers werden gezocht via persoonlijke connecties van de onderzoeker, via mailings en oproepen op sociale media zoals Facebook en Twitter. De steekproef bestond uit vier mannen en vier vrouwen, waarvan er twee een hoofddoek dragen. Vier van hen zijn hooggeschoold. De gemiddelde leeftijd bedraagt 27,25 jaar (zie bijlage 3).

4.1.3. Analyse

Voor de analyse van de diepte-interviews werd iteratief te werk gegaan. Bij elke afname werd het interview namelijk getranscribeerd en een eerste keer geanalyseerd. Belangrijke topics en bevindingen die werden aangesneden, maar niet in de gespreksgids stonden, werden bij het daaropvolgende interview wel bevraagd. Hierdoor was er een constante wisselwerking tussen dataverzameling en data-analyse (Bryman, 2016). Daarnaast werd ook inductief gewerkt, wat wil zeggen dat er gestreefd werd om vanuit de verzamelde data een theorie te destilleren. Iteratieve en inductieve methoden zijn kenmerken van de gefundeerde theoriebenadering of *Grounded Theory* (Glaser & Strauss, 1967). Via de verzamelde gegevens werd geprobeerd om fenomenen te beschrijven, te interpreteren en indien mogelijk te verklaren.

De interviews werden letterlijk getranscribeerd met behulp van het softwareprogramma *Express Scribe Transcription Software* (zie bijlage 4 voor een fragment). Het coderen gebeurde via het programma *Nvivo 11*. Op basis van onderzoek van Strauss en Corbin (2008) gebeurde de codering in drie fases. In een eerste fase werd er open gecodeerd. Verschillende thema's doorheen de interviews werden van elkaar onderscheiden. Elk thema kreeg zo een apart label toegekend. In een tweede fase werd er axiaal gecodeerd. Hierbij werd er gekeken naar de relevantie van de codes. Hoofdcodes werden onderscheiden van subcodes. Het codeerschema kreeg zo meer vorm (zie bijlage 5). Het is dit codeerschema dat als blauwdruk fungeerde bij de codering en de analyse van de daaropvolgende interviews. Het codeerschema werd bij elke analyse opnieuw geraadpleegd en aangepast indien nodig. In deze fase werden de codes ook beschreven en geïllustreerd aan de hand van quotes. Bij de rapportering van quotes werden niet de echte namen van de geïnterviewden vermeld. In de plaats werden pseudoniemen gebruikt. In de derde fase, het selectief coderen, werden uiteindelijk verbanden gezocht tussen verschillende codes en categorieën (Strauss & Corbin, 2008). Er werden ook verklaringen voor de verschijnsels achterhaald. Door samenhang tussen de codes na te gaan en er een verklaring aan te geven, kon er een theorie worden ontwikkeld (Boeije, 2014; Bryman, 2016).

4.2. Kwantitatief luik

4.2.1. Dataverzameling: online survey

In augustus 2015 werd in het kader van het doctoraatsonderzoek van Anna Berbers een online survey geopend (zie bijlage 6). De doelgroep voor deze survey waren Vlaamse jongvolwassenen tussen 18 en 40 jaar met Marokkaanse roots. Dit werd bepaald aan de hand van hun huidige woonplaats (België) en de vraag of zij, hun ouders en/of grootouders in Marokko zijn geboren. De vragenlijst peilde naar online mediagebruik, verschillende vormen van identificatie en attitudes tegenover instellingen zoals de overheid en de pers. De data werden ook voor het huidige onderzoek geanalyseerd. Via de persoonlijke connecties van de onderzoeker werden zo veel mogelijk potentiële respondenten gerekruteerd. Er werden ook oproepen via internet (mails, Facebook en Twitter) verspreid met de vraag om de survey in te vullen en te delen met anderen die in aanmerking kwamen. Op deze manier werd een weloverwogen sneeuwbalsteekproef gecreëerd. Anonieme verwerking van de gegeven antwoorden werd aan het begin van de online survey verzekerd.

4.2.2. Steekproef

In België worden geen officiële cijfers bijgehouden over de etnisch-culturele achtergrond van allochtone Belgen. Als zij enkel de Belgische nationaliteit dragen, worden zij enkel als Belg geregistreerd. Op die manier is het dus niet mogelijk om te achterhalen hoe groot de werkelijke populatie van Belgen van Marokkaanse afkomst is. Ook over de populatie moslims in België bestaan geen officiële statistieken. Daardoor is het moeilijk in te schatten hoe groot de steekproef moet zijn opdat deze representatief is voor de populatie Vlamingen met Marokkaanse roots. Uitspraken over representativiteit zijn in dit onderzoek dus niet mogelijk. Toch blijft het interessant om een aantal concepten die uit eerder onderzoek naar boven kwamen, te toetsen aan een deel van de Vlamingen (18-40 jaar) met Marokkaanse roots.

De online survey werd voor dit onderzoek afgesloten op 8 december 2016. Op dat moment hadden 303 ($N = 303$) Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots de survey ingevuld, waaronder grotendeels vrouwen ($n = 197$; 65%). De gemiddelde leeftijd van alle respondenten bedraagt 24.09 jaar ($SD = 5.86$) met een minimumleeftijd van 18 en een maximumleeftijd van 40 jaar. De steekproef wordt voor bijna de helft bevolkt door studenten ($n = 144$; 47.5%). De hoogst genoten opleiding van de meeste deelnemers is een bacheloropleiding aan een hogeschool of universiteit ($n = 104$; 34.8%). Meer dan negentig procent van de respondenten praat Nederlands met vrienden, familie en kennissen ($n = 279$; 92.1%). Andere talen die ze spreken, zijn Marokkaans Arabisch ($n = 156$; 51.5%) en/of Berbers (Tamazight) ($n = 149$; 49.2%). Slechts 6.9% spreekt Standaard Arabisch met vrienden, familie en kennissen ($n = 21$). Tot slot noemt de grote meerderheid, zo'n 88% van de respondenten, zichzelf een Soennitische moslim ($n = 264$; 88.3%), al gaven verschillende respondenten aan zelf geen onderscheid te maken en zich enkel moslim te noemen.

4.2.3. Analyse

De data-analyse gebeurde aan de hand van het statistische softwareprogramma *IBM SPSS Statistics 24*. Bij de uitvoering van de correlatie - en regressieanalyses in SPSS werd de techniek van bootstrapping toegepast om de stabiliteit van de modellen te testen. Het is namelijk zo dat niet alle data een perfecte normaalverdeling volgden, hetgeen een voorwaarde is om sommige analyses, zoals regressie, uit te voeren. Bootstrapping maakt het mogelijk om alternatieve datasets te creëren door middel van *resampling*. Voor dit onderzoek werden er telkens duizend andere steekproeven gesimuleerd via bootstrapping met een 95% *bias-corrected* betrouwbaarheidsinterval (BCa 95 BI). Dit moest ervoor zorgen dat de data minder scheef verdeeld werd en er dus analyses mochten worden uitgevoerd. Ook werd de accuraatheid en betrouwbaarheid van de resultaten versterkt doordat outliers en onregelmatigheden worden verkleind of zelfs geëlimineerd (Field, 2013).

Meetinstrumenten

Voor de effectieve data-analyse werden een aantal meetinstrumenten ontwikkeld via een factoranalyse met een oblique rotatie. Op die manier werden de 42 manifeste items die werden bevraagd in de online survey teruggebracht tot zes latente variabelen of factoren. De items konden steeds op een schaal van 7 beantwoord worden (*Helemaal mee oneens* [1] tot *helemaal mee eens* [7]). De Kaiser-Meyer Olkin Measure gaf alvast aan dat de items voldoende gemeenschappelijke variantie delen. Er kon dus een factoranalyse worden uitgevoerd (KMO-measure = .89, Barlett's Test $\chi^2(496) = 5145,85$; $p < .001$). De grootte van de factorlading geeft aan in welke mate het item een bijdrage levert aan de factor. Items die een lagere factorlading kenden dan .40 of niet relevant bleken te zijn, werden verwijderd. Zo bleven nog 32 items over, waarvan de laagste factorlading .45 was op één van de zes factoren (Eigenwaarde > 1). De zes factoren verklaren 62.43% van de totale variantie. Tabel 1 toont een overzicht van de factoranalyse.

Er werden zes schalen geconstrueerd. Om na te gaan of deze meetinstrumenten wel degelijk de zes factoren meten, werd de Cronbach's Alfa betrouwbaarheidstest gebruikt (Cronbach, 1990). Zoals blijkt uit Tabel 2 zijn de schalen *Religieuze Identificatie* ($\alpha = .94$) en *Nationale Identificatie* ($\alpha = .85$) heel betrouwbare meetinstrumenten. *Gepercipieerde Afwijzing* ($\alpha = .72$), *Gepercipieerde Discriminatie* ($\alpha = .70$), *Etnische Identificatie* ($\alpha = .67$), en *Nationale Desidentificatie* ($\alpha = .67$) lijken minder betrouwbaar, wat waarschijnlijk te wijten valt aan de drie of vier items die de schaal slechts bevat. Toch zitten de betrouwbaarheidsgehalten ruim boven de absolute ondergrens van .60.

Tabel 1

Oblique geroteerde factoranalyse van 32 items

<i>Items</i>	<i>Factoren</i>					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Religieuze identificatie						
Ik volg de regels van de islam op de voet.	.861					
De islam is de belangrijkste leidraad in mijn dagelijks leven.	.827					
Ik voel me sterk verbonden met de islam.	.823					
Moslim zijn is een zeer belangrijk onderdeel van hoe ik mezelf zie.	.820					
Ik leef mijn even strikt volgens de regels van de islam.	.819					
Islamitische praktijken reguleren mijn dagelijks leven.	.810					
Ik identificeer me sterk met moslims.	.769					
In de eerste plaats voel ik me moslim.	.765					
Ik voel een sterke gehechtheid met moslims.	.736					
Mijn islamitische identiteit is een belangrijk deel van mezelf.	.662					
Moslim zijn is het enige dat echt belangrijk is in mijn leven.	.618					
Ik ben trots op mijn islamitische achtergrond.	.591					
2. Nationale identificatie						
Ik voel me verbonden met Belgen.		.856				
Ik voel me soms trots op Belgen.		.796				
Ik voel mezelf Belgisch.		.783				
Ik voel me emotioneel betrokken bij Belgen.		.756				
Ik identificeer me met Belgen.		.713				

(vervolg tabel op de volgende pagina)

Tabel 1
 Vervolg

<i>Items</i>	<i>Factoren</i>					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
3. Nationale desidentificatie						
Eigenlijk wil ik niks met Belgen te maken hebben.			-.654			
Ik zou mezelf zeker niet willen zien als Belgisch.			-.572			
Ik voel me nooit aangesproken als iemand iets zegt over Belgen.			-.493			
4. Gepercipieerde afwijzing						
Mijn sociale groepen (bv. etniciteit, geloof) worden positief geëvalueerd door andere mensen.					-.782	
In het algemeen respecteren andere mensen de groepen waar ik lid van ben (bv. etniciteit, geloof).					-.781	
In het algemeen denken anderen dat de sociale groepen waar ik lid van ben onwaardig zijn (bv. etniciteit, geloof).					.637	
De meeste mensen beschouwen mijn sociale groepen (bv. etniciteit, geloof) als minder effectief dan andere groepen in de samenleving.					.547	
5. Etnische identificatie						
Ik betreur vaak dat ik Marokkaans ben.					-.751	
Ik ben trots dat ik Marokkaans ben.					.725	
Ik ben blij dat ik Marokkaans ben.					.679	
Als iemand iets slecht zegt over Marokkanen, is het net alsof ze iets slechts over mij zeggen.					.451	

(vervolg tabel op de volgende pagina)

Tabel 1

Vervolg

<i>Items</i>	<i>Factoren</i>					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
6. Gepercipieerde discriminatie						
In het algemeen worden minderheden ongelijk behandeld in de Belgische samenleving.						.768
In België worden minderheden soms onderdrukt.						.620
Discriminatie tegen minderheden is toegenomen in de afgelopen tijd.						.758
Autochtone Belgen worden steeds intoleranter ten opzichte van minderheden.						.463

Controlevariabelen

Volgens de integratieparadox (ten Teije et al., 2013) kan het opleidingsniveau een invloed hebben op (des)identificatie. Zo kunnen hooggeschoolde allochtonen zich minder identificeren met het land waar ze momenteel wonen. Verder kan de taal die men spreekt ook een invloed hebben op de verschillende identificatieprocessen. Wie onderling vaker de etnische taal spreekt, zou zich minder kunnen identificeren met het land waarin hij of zij woont (Verkuyten & Yildiz, 2007). Andere controlevariabelen die achter de hand werden gehouden zijn de leeftijd en het geslacht van de respondenten.

Tabel 2

Beschrijvende statistiek meetinstrumenten

Meetinstrument	Oorspronkelijk meetinstrument	Min.	Max.	Aantal items	<i>M (SD)</i>	Eigenwaarde	Verklaarde variantie (%)	Cronbach's <i>a</i>
Religieuze Identificatie	Muslim Group Identification Scale	1	7	12	5.47 (1.23)	8.40	26.25	.94
Nationale Identificatie	Dutch Group Identification Scale	1	7	5	4.70 (1.36)	4.29	13.41	.85
Nationale Desidentificatie	Dutch/Flemish Disidentification Scale	1	7	3	2.47 (1.26)	2.98	9.30	.67
Gepercipieerde Afwijzing	Perceived Rejection Social Group Scale	1	7	4	4.33 (1.24)	1.87	5.83	.72
Etnische Identificatie	Moroccan Group Identification Scale	1	7	4	5.84 (1.07)	1.35	4.22	.67
Gepercipieerde discriminatie	Perceived Discrimination	1	7	4	5.35 (1.09)	1.10	3.43	.70

Muslim Group Identification Scale (Verkuyten & Yildiz, 2006), Dutch Group Identification Scale (Verkuyten & Yildiz, 2007), Dutch/flemish Disidentification Scale (Verkuyten & Yildiz, 2007), Perceived Rejection Social Group (i.e. Muslims) by Majority Group Scale (Verkuyten & Yildiz, 2007), Moroccan Group Identification (Verkuyten, 1999), Perceived Discrimination Scale (Verkuyten & Yildiz, 2006).

5. Resultaten

5.1. Kwalitatief luik

5.1.1. Receptie nieuwsframes

Het overheersende gevoel onder de participanten over nieuwsmedia is eerder negatief. Volgens hen beelden media etnisch-culturele minderheden op een bepaalde, stereotyperende, manier af. Verschillende media berichten eenzijdig en op een stigmatiserende manier. Volgens enkele deelnemers doen media dit om commerciële redenen. Om meer lezers of kijkers aan te trekken, gaan ze op een sensationele manier berichten. Sommige participanten vermijden het nieuws als het over islam gerelateerde topics gaat. Eén iemand is zo ontevreden over nieuwsmedia dat hij het nieuws in het algemeen veel minder volgt dan vroeger.

Want ja, omda da een Pakistaan was stond in elk artikel in Amerika 'hij is een terrorist', maar over die blanke, dan wast van: 'da zijn psychopaten.' Dus da wordt dan wel... Uw afkomst hangt echt af van hoe da mensen u gaan veroordelen. (Mara)

Ja tis pure clickbait. 'Moslims zijn in oorlog met Ben Weyts' en zo van die dinges. En als ge dan naar die reacties eronder kijkt, als ge ziet hoe zo'n onzinnige, racistische reactie, hoeveel likes da da krijgt. Da doet toch iets me u. Daarom ben ik er ook mee gestopt. [...] De media bericht zo eenzijdig. Da's ook de grootste reden waarom ik ben gestopt me zoveel kranten te lezen. Ik ben het gewoon beu. (Nacer)

Traditionele nieuwstopics over islam worden door de meeste participanten op de voet gevolgd. Sommigen volgen het met speciale aandacht en waken erover dat media genuanceerd berichten over bijvoorbeeld het Offerfeest. Zo wordt er opgemerkt dat de manier waarop het Offerfeest tegenwoordig in de media komt, veranderd is tegenover vroeger. De islamitische tradities zouden steeds meer geproblematiseerd worden.

Ik vind dat dat de laatste jaren toch enorm veranderd is. Als er vroeger in het nieuws kwam, ik ga niet zeggen altijd positief maar toch positiever dan het nu wordt voorgesteld. [...] Vroeger zou men toch al beelden op tv krijgen van hoe dat een offerfeest wordt gevierd of zo. En nu zal het vooral gaan over de slachting van de dieren. (Yasmine)

5.1.1.1. Syriëstrijders

Wanneer gevraagd werd naar de beleving van het nieuws over de zogenaamde Syriëstrijders, was éénzelfde geluid te horen. Verschillende deelnemers klaagden dat men pas aandacht schenkt aan de problematiek, de oorlog in Syrië en de vluchtelingenkwestie die dat met zich meebrengt, wanneer de gevolgen zich op Europese bodem laten voelen. Selectieve verontwaardiging is een term die meermaals gebruikt werd tijdens de gesprekken. Wanneer er aanslagen zijn in Parijs of Brussel wordt er dagenlang over gesproken en geschreven terwijl aanslagen in Turkije of elders in de wereld minder aandacht krijgen.

Ik vind da erg, ik vind da even erg als de gemiddelde Belg. Maar ik ben ook bezorgd. Ik vind het ook erg van wat er in Turkije is gebeurd, snapte? [...] Oké, we waren op de hoogte, maar het was echt overal in het nieuws. En enkel over Parijs. [...] Die selectieve verontwaardiging hé. Die mensen in Azië, zijn die hun levens minder waard? (Nacer)

Als het over Syriëstrijders zelf gaat, denken sommigen dat autochtone, bekeerde moslims anders worden afgebeeld in media dan allochtone moslims. De eerste groep zal volgens hen eerder als slachtoffer worden gezien terwijl de tweede groep als dader en als terrorist zal worden afgebeeld. In het algemeen zien de participanten alle Syriëstrijders eerder als slachtoffers. Volgens hen gaat het om kwetsbare, beïnvloedbare jongeren die in slechte omstandigheden terecht komen waarin ze gebrainwasht worden door zogenaamde ronselaars. Qua motieven werd ook een onderscheid gemaakt in Syriëstrijders. De ene groep zou bestaan uit jongeren met een crimineel verleden die religie misbruiken om opnieuw toe te slaan. De andere groep zouden jongeren zijn die in de knoop liggen met zichzelf. Ze kampen met identiteitsproblemen, een (financieel) moeilijke jeugd of zijn verbitterd geworden door sociale ongelijkheid in eigen land.

Ik heb zo 2 groepen. Ik heb de groep die echt misdadig waren hiervan in den teen tot in zijn oren, die het dan misbruikt met geloof. En dan hebde nog een groep 16, 17-jarigen die zowat in de knoei zitten ja, euh, racisme, ze geraken niet aan werk, ... Da vertaalt zich in zoiets ja dat die daar wel de aandacht en de dingen krijgen voor hun. Dat is een manier voor hun te uiten. (Marwan)

5.1.2. Identificatieprocessen

De meesten zijn tevreden en dankbaar dat ze in België zijn kunnen opgroeien en beseffen dat ze meer kansen hebben gekregen dan in Marokko. Volgens sommigen is de keerzijde dan wel dat ze te maken krijgen met racisme en discriminatie. De meesten hebben het gevoel dat ze altijd de ‘andere’ zullen zijn. Een paar participanten zien hun toekomst dan ook ergens buiten België liggen, al heeft dat niet altijd met gepercipieerde afwijzing te maken.

Qua zelfidentificatie, hoe de participanten zichzelf zien, zijn de antwoorden uiteenlopend. Sommigen voelen zich voornamelijk of uitsluitend Belg omdat de moeder een witte vriend heeft of omdat ze zelf een witte partner hebben waardoor thuis vooral de Vlaamse cultuur wordt beleefd. Toch gaven de meesten aan dat zich zowel Belg/Vlaming als Marokkaans voelen. Voor sommigen dekt de dubbele nationaliteit of identificatie nog niet volledig de lading. Zij noemen zich eerder kosmopolitisch of een wereldburger.

Marokkaan, Vlaming, Belg, Europeaan of wereldburger. Dus ik denk dat ik gewoon er tussenin zit en da ik me ni euh... ja, een nationaliteit erop kan plakken. (Achmed)

Anders dan nationale en etnische identificatie, is religieuze identificatie iets waar de gelovige participanten trots op zijn. Ze hebben namelijk niet zelf gekozen voor hun etniciteit of nationaliteit. Hoewel ze de islamitische normen, waarden en cultuur vanuit hun opvoeding hebben meegekregen, beschouwen ze religie als een eigen bewuste keuze. Niet iedereen noemde zich even gelovig of praktiserend. Er waren ook deelnemers die zich helemaal niet gelovig noemen. Dit wou weliswaar niet zeggen dat ze zich distantiëren van de islam. Hoewel ze zelf niet gelovig zijn, hebben ze respect voor degenen die hun geloof wel belijden.

Ik merk dat ik een veel mindere band heb met Marokko dan de Turken die ik ken, die hebben een veel sterkere band met Turkije. Euh ma als het dan gaat over religieuze identiteit dan deelt ge toch wel veel meer. [...] Wanneer ik spreek met andere moslims dan heb ik heel vaak het gevoel da we dezelfde dingen delen. Dezelfde dagelijkse problemen, dezelfde zorgen. (Hasna)

“In België ben je de Marokkaan en in Marokko ben je de Belg” is een uitspraak die meermaals te horen viel tijdens de gesprekken. Sommige participanten voelen zich zowel Belg als Marokkaan terwijl anderen zich noch Belg noch Marokkaan voelen. Zij hebben regelmatig het gevoel tussen twee vuren te zitten. Dat heeft zowel positieve als negatieve gevolgen. Enerzijds worden zij die zich eerder als Vlaming identificeren weleens als overloper gezien. Anderzijds kan een dubbele identificatie net een troef zijn. Eén van de deelnemers is politieagent en meent dat ze dankzij haar dubbele identiteit tijdens haar job een brug kan slaan tussen autochtonen en allochtonen:

Ik weet het niet maar ik zeg het, niemand van de vreemden zal ik maar zeggen, allochtone gemeenschap heeft mij anders behandeld dan voor heel de terrorisme gedoe in tegendeel ze hebben gemakkelijker de neiging om met mij te praten. ik ervaar dat toch positiever want ik zeg het ik heb de neiging dat die bij mij dan altijd rustiger zijn en dat die precies zoiets hebben van dat is één van ons die begrijpt ons. (Yasmine)

Terwijl de meningen over zelfidentificatie divers waren, zijn die over externe identificatie unaniem: anderen zien hen vaak enkel als Marokkaan of als moslim. Zeker in het huidige klimaat van terrorisme ervaren ze dat ze enkel gereduceerd worden tot hun geloof. Hun mening op school of op het werk wordt naar hun aanvoelen enkel expliciet gevraagd wanneer het over islam gerelateerde topics gaat. Men vindt dat men zich steeds moeten verantwoorden voor de daden van andere moslims, ook al zijn ze zelf niet gelovig. De ‘ander’ zal hun mening ook vaak representatief achten voor een hele Marokkaanse of moslimgemeenschap.

Met onlangs de gebeurtenissen in Parijs, dan zitten ze allemaal mijn mening te vragen over ‘hoe staat ge daar als moslim over?’ maar dan heb ik zo...allee, wie zegt da ik moslim ben? Tis ni omda ik er zo uitzie [...] ‘hoe staat gij daar als moslim tegenover?’ Ja, ik sta daar ni als moslim tegenover, ik sta daar als mens tegenover. (Ihsan)

Jonge Vlamingen met Marokkaanse roots moeten zich niet enkel verantwoorden tegenover autochtone Belgen. Het gebeurt ook dat ze dat moeten doen tegenover de zogenaamde in-group, bijvoorbeeld wanneer ze niet gelovig zijn en dus niet bidden of vasten tijdens de Ramadan. Daarnaast valt de keuze voor een autochtone partner niet altijd in goede aarde bij hun vrienden en familie. De deelnemers gaven aan dat die partnerkeuze zwaar weegt op de relatie met hun familie. De familie verbreekt meestal grotendeels of helemaal het contact.

Ik moet mij áltijd verantwoorden. Waar ik nu werk, was da dus een probleem da ik ni moslim was. [lacht] Ik heb nu veel Marokkaanse collega's. Dan wast de Ramadan en dan moest ik mij verantwoorden waarom ik de Ramadan ni deed. [...] Ik had één collega die heeft een hele maand of zo niet tegen mij gesproken daardoor. Maar als ik wel vastte, moet ik da weer uitleggen aan mijn Belgische vrienden. (Mara)

Ik ben samen met een Vlaming en bij mij was dat ook uiteraard een hele dilemma. Ik heb mijn ouders daardoor toch een paar jaar niet gezien. Dat was gewoon volledig ja verkeerd in het opzicht van mijn ouders. Tegenwoordig kunnen ze er meer mee leven, maar ze hebben dat nooit niet goedgekeurd. Ze hebben altijd gezegd van ge moet toch proberen van hem te bekeren naar de Islam. (Yasmine)

Wanneer gepolst wordt naar ervaringen met racisme en discriminatie, valt op dat de participanten die zich eerder of exclusief als Belg identificeren, er minder last van lijken te hebben. Toch geven ook zij aan dat ze zich altijd wat anders zullen voelen dan de rest. Eén iemand gaf te kennen dat hij altijd geprobeerd heeft zich te assimileren, maar desondanks veel negatieve opmerkingen en ervaringen te slikken kreeg. Het is net door die ervaringen dat hij zich minder Belg en meer Marokkaan is beginnen voelen. Een andere participant, die vroeger een hoofddoek moest dragen van haar ouders, denkt dat vele jonge meisjes vandaag een hijab dragen uit protest wegens de negatieve percepties die rond islam hangt.

Ik heb veel problemen gehad bijvoorbeeld om een stageplaats te vinden, puur door mijn naam. Terwijl ik altijd mijn best heb gedaan om geaccepteerd te worden. Maar het werkt toch niet. Ik voelde me eigenlijk meer Marokkaan door die negatieve ervaringen die ik heb meegemaakt. (Nacer)

5.1.3. Nieuwsmediagebruik

Waar de oudere deelnemers nog zweren bij traditionele mediakanalen om het nieuws te volgen, pikt de jonge garde eerder nog sporadisch het nieuws op via traditionele media. De deelnemers zien niet echt een verschil tussen traditionele media en hun online versie. De content van bijvoorbeeld De Morgen en demorgen.be zal volgens hen niet fundamenteel verschillen. Mede daardoor gaan sommigen online op zoek naar een counterdiscours voor traditionele mainstream media. Alternatieve bronnen als De Wereld Morgen, Apache en Mondiaal Nieuws geven hen de mogelijkheid om het nieuws door een andere bril te bekijken.

Ik denk da alternatieve online media de negatieve beeldvorming kunnen verminderen of alternatieven kan bieden. Zoals Kif Kif, De Wereld Morgen, Apache, De Correspondent. Ik denk da zij wel een tegenantwoord kunnen bieden. (Hasna)

Geen enkele participant volgt het dagelijkse nieuws uit Marokko op de voet. Enkel wanneer er grote gebeurtenissen plaatsvinden, zullen ze het met extra aandacht bekijken. Ook websites en fora die door en voor Belgische of Nederlandse Marokkanen zijn opgericht, worden amper bezocht. Enkele deelnemers vertelden dat ze in het verleden er weleens sporadisch naar surfden, maar niemand loopt er vandaag nog warm voor. Ook online media over religie spreekt de deelnemers niet meteen aan. Informatie over islam wordt niet meteen via het internet gezocht. Een website als mvslim.be wordt dan weer wel gewaardeerd omdat het enerzijds een counterdiscours biedt tegen de negatieve framing en anderzijds (moslim)jongeren samenbrengt en inspireert.

Nee, mijn ouders volgen wel Marokkaanse media, die hebben nog zo een schotel en die volgen dat echt. Als kind mee opgegroeid maar niet bewust willen volgen zo. Ik zal dat wel lezen als er iets zou gebeuren in Marokko, positief, negatief, algemeen nieuws. (Latifa)

De participanten die het nieuws voornamelijk online volgen, komen er meestal via sociale media mee in aanraking. Op Facebook omdat ze bepaalde nieuwspagina's volgen of wanneer Facebookvrienden artikels delen. Op Twitter gaan ze ook nieuwsaccounts volgen of komen ze artikels tegen wanneer anderen ze retweeten. Geen enkele deelnemer waagt zich tegenwoordig nog aan online discussies. Sommigen hebben het in het verleden wel gedaan, maar geven nu eerder de voorkeur aan face-to-face-gesprekken over de gevoelige thema's die islam gerelateerde topics meestal zijn.

Vroeger wel. Deed ik heel veel zo van die discussies, dan moeide ik me daar soms weleens tussen, maar ik ben daar intussen mee gestopt want euh ik weet ni. Ik heb geen zin om mij voor dingetjes te beginnen verantwoorden, snapte. Ik heb er geen zin meer in. (Nacer)

Tot slot lieten de participanten hun licht schijnen over de toekomst van het nieuws en hoe ze de nieuwsframes zien evolueren. De meningen hierover zijn verdeeld. Sommigen vrezen dat het van kwaad naar erger zal gaan en dat media het huidige anti-islam sentiment dat nu al heerst alleen maar zal voeden. Anderen zijn dan weer optimistischer en roepen andere jongeren met een migratieachtergrond op om het heft in eigen handen te nemen en zelf voor verandering te zorgen.

Ik denk dat er steeds meer jongeren zijn met een andere etnische achtergrond die daar tegenin gaan en zelf iets beginnen dus ik heb zeker vertrouwen. Ik ben geen pessimist. Ge moet ni wachten totdat andere mensen voor u iets gaan veranderen, ge moet het gewoon zelf doen. (Hasna)

5.2. Kwantitatief luik

5.2.1. Beschrijvende resultaten

5.2.1.1. Identificatie en gepercipieerde afwijzing & discriminatie

Uit Tabel 4 valt af te leiden dat gemiddelde respondent zich het sterkst identificeert met zijn of haar Marokkaanse roots ($M = 5.84$; $SD = 1.07$). De etnische identificatie is dus sterker dan de religieuze ($M = 5.47$; $SD = 1.23$). Het verschil in gemiddeldes is echter klein. De gemiddelde scores op de schalen *Gepercipieerde Afwijzing* en *Gepercipieerde Discriminatie* bedragen respectievelijk 4.33 ($SD = 1.24$) en 5.35 ($SD = 1.09$). De respondenten hebben dus enigszins het gevoel dat hun etnische of geloofsgemeenschap niet voldoende wordt gewaardeerd door autochtone Belgen in de maatschappij. Dit gevoel lijkt er wel niet toe bij te dragen dat men zich zal distantiëren van Belgen. Op een schaal van 1 tot 7 is de gemiddelde nationale desidentificatie slechts 2.47 ($SD = 1.26$).

5.2.1.2. Sociale media en nieuwsmediagebruik

Uit Tabel 3 blijkt dat men het nieuws het vaakst volgt via internet en televisie. Het totaal gemiddelde nieuwsmediagebruik bedraagt 4.74 ($SD = 1.31$). Verder wordt er vooral Belgische nieuwsmedia geconsumeerd ($n = 237$; 78.2%). Amper 1,3 procent volgt nog Marokkaanse media ($n = 4$). De populairste sociale media zijn Facebook, YouTube en Snapchat. Iets minder dan 40 procent van de respondenten bezoekt af en toe online fora ($n = 296$; 39%; $M = 2.11$; $SD = 1.78$). De populairste zijn Marokko.nl, Bladna.nl en Facebookgroepen zoals Mvslim en Muslinked. Vermelde pluspunten van de fora zijn het uitwisselen van informatie en ideeën. Nadelen zijn de haatberichten en hevige discussies.

Tabel 3

Beschrijvende statistiek sociale media en nieuwsmediagebruik

		<i>n</i>	Min.	Max.	<i>M</i> (<i>SD</i>)
<i>Hoe vaak volgt u het nieuws?</i>	Op internet	303	1	7	6.49 (1.25)
	In de krant	303	1	7	3.76 (2.29)
	Op televisie	303	1	7	5.44 (1.76)
	Op de radio	303	1	7	3.25 (2.33)
	Totaal nieuwsgebruik	303	1	7	4.74 (1.31)
<i>Hoe vaak maakt u gebruik van onderstaande sociale media?</i>	Facebook	296	1	7	6.49 (1.41)
	Twitter	296	1	7	4.20 (2.71)
	LinkedIn	296	1	7	2.14 (1.88)
	Google+	296	1	7	2.69 (2.34)
	YouTube	296	1	7	6.09 (1.30)
	Snapchat	296	1	7	4.70 (2.73)
	Pinterest	296	1	7	1.93 (1.69)
	Instagram	296	1	7	4.67 (2.63)
Online fora	296	1	7	2.11 (1.78)	
<i>Hoe vaak gebruikt u sociale media om het nieuws te volgen en uw mening en ideeën te delen?</i>	Facebook	288	1	7	4.07 (1.45)
	Twitter	299	1	7	4.40 (2.04)
	LinkedIn	183	1	7	1.76 (1.36)

Tabel 4

Beschrijvende statistiek en intercorrelaties van de meetinstrumenten

	Min.	Max.	<i>M (SD)</i>	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Etnische Identificatie	1	7	5.84 (1.07)	1	.41***	.02	.10	.10	.25**	-.06	.09
2. Religieuze Identificatie	1	7	5.47 (1.23)		1	-.02	.17**	.12*	.23**	-.20**	-.03
3. Nationale Identificatie	1	7	4.70 (1.36)			1	-.62***	-.15**	.01	.10	.17**
4. Nationale Desidentificatie	1	7	2.47 (1.26)				1	.10	.05	.01	-.05
5. Gepercipieerde Afwijzing	1	7	4.33 (1.24)					1	.39***	-.17**	.11
6. Gepercipieerde Discriminatie	1	7	5.35 (1.09)						1	-.17**	.09
7. Vertrouwen in de pers	1	5	1.71 (.84)							1	.13*
8. Nieuwsmediagebruik	1	7	4.74 (1.31)								1

Controlevariabelen: leeftijd, geslacht en opleiding

 $df = 294$ * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

5.2.2. Testen van de onderzoeksvragen

5.2.2.1. Samenhang tussen identificatieprocessen, gepercipieerde afwijzing en vertrouwen in de pers

Uit Tabel 4 bleek al dat Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots zich het sterkst identificeren op basis van etniciteit en religie. Er werd dan ook een sterk en significant verband gevonden tussen deze twee ($r(294) = .41; p < .001$). Verder werden ook significante verbanden gevonden tussen religieuze identificatie en nationale desidentificatie ($r(294) = .17; p < .01$), gepercipieerde afwijzing ($r(294) = .12; p < .05$) en gepercipieerde discriminatie ($r(294) = .23; p < .01$). Hetzelfde significante verband komt tevoorschijn tussen etnische identificatie en gepercipieerde discriminatie ($r(294) = .25; p < .01$).

Opvallend is dat de mate van vertrouwen in de pers zeer laag is onder de respondenten ($M = 1.71; SD = .84$). De kleine standaarddeviatie wijst erop dat er grote eensgezindheid heerst onder de respondenten wat dit geringe vertrouwen in de pers betreft. Daarnaast is het negatief gecorreleerd met religieuze identificatie ($r(294) = -.20; p < .01$). Bovendien speelt de mate van vertrouwen in de pers een significante rol in gepercipieerde afwijzing ($r(294) = -.17; p < .01$) en discriminatie ($r(294) = -.17; p < .01$).

Aan de hand van een hiërarchische meervoudige regressie werden de correlaties tussen verschillende identificatieprocessen en gepercipieerde afwijzing en discriminatie in detail onderzocht. Leeftijd, geslacht en opleiding fungeerden als controlevariabelen. Uit de eerste analyse (zie Tabel 5) blijkt gepercipieerde afwijzing geen significante voorspeller te zijn voor etnische identificatie. Gepercipieerde discriminatie is dat wel ($\beta = .25; p < .001$). Een toename in gepercipieerde discriminatie vertaalt zich dus in een significante stijging in etnische identificatie.

Wat religieuze identificatie betreft, blijkt de leeftijd een significante invloed te hebben ($\beta = -.16$; $p < .01$). Daarnaast voorspellen gepercipieerde discriminatie ($\beta = .18$; $p < .01$) en het vertrouwen in de pers ($\beta = -.17$; $p < .01$) in welke mate iemand zich identificeert met religie. De toevoeging van nationale desidentificatie ($\beta = .16$; $p < .01$) leverde een significant beter verklaringsmodel op ($F(4,291) = 8.17$; $p < .001$). Wie het gevoel heeft dat hij of zij wordt gediscrimineerd in de maatschappij, weinig vertrouwen heeft in de pers en een hoge nationale desidentificatie kent, zal zich meer identificeren op basis van religie.

5.2.2.2. Samenhang tussen nieuwsperecepties en nieuwsmediagebruik

Het vertrouwen in de pers is bijzonder laag. Uit Tabel 4 blijkt dat het positief en significant gecorreleerd is met het nieuwsmediagebruik. De regressieanalyse (zie Tabel 6) vertelt alvast dat het geslacht een significante voorspeller is voor het nieuwsmediagebruik ($\beta = -.17$; $p < .01$). Uit een independent t-test ($t(301) = 3.28$; $p = .001$) blijkt vervolgens dat mannen ($M = 5.07$; $SD = 1.37$) significant vaker het nieuws volgen dan vrouwen ($M = 4.56$; $SD = 1.24$). Daarnaast toont het tweede verklaringsmodel ($F(1,294) = 5.04$; $p < .05$) dat vertrouwen in de pers een significante voorspeller is voor het nieuwsmediagebruik ($\beta = .13$; $p < .05$).

Er werd nagegaan of gepercipieerde afwijzing en gepercipieerde discriminatie een significante bijdrage leverden, bovenop het vertrouwen in de pers, in de voorspelling van het nieuwsmediagebruik. Het nieuwe regressiemodel was alleszins een significant beter verklaringsmodel ($F(2,292) = 3.42$; $p < .05$). Er werd 2% extra variantie verklaard ($R^2 \text{ change} = .02$). In dat nieuwe model is gepercipieerde afwijzing een significante voorspeller voor het nieuwsmediagebruik ($\beta = .11$; $p < .05$). Gepercipieerde discriminatie is dat niet ($\beta = .07$; $p > .05$).

Tabel 5

Regressiemodellen gepercipieerde afwijzing, gepercipieerde discriminatie, vertrouwen in de pers en identificatieprocessen

	Etnische identificatie		Religieuze identificatie		Nationale desidentificatie	
	Model 1 β (SE)	Model 2 β (SE)	Model 1 β (SE)	Model 2 β (SE)	Model 1 β (SE)	Model 2 β (SE)
Leeftijd	-.16 (.01)***	-.16 (.01)**	-.18 (.01)**	-.16 (.01)**	.03 (.01)	.02 (.01)
Geslacht	.04 (.13)	.05 (.13)	.04 (.15)	.02 (.15)	.04 (.16)	.04 (.16)
Opleiding	-.07 (.04)	-.07 (.04)	-.05 (.04)	-.01 (.04)	-.22 (.05)***	-.22 (.05)***
Gepercipieerde afwijzing		-.01 (.05)		.01 (.06)		.11 (.06)
Gepercipieerde discriminatie		.25 (.06)***		.18 (.07)**		.02 (.07)
Vertrouwen in de pers		-.02 (.07)		-.17 (.08)**		.04 (.09)
Nationale desidentificatie		.08 (.05)		.16 (.06)**		
<i>R</i> ²	.04	.11	.04	.13	.05	.06
<i>R</i> ² change		.07		.10		.01
<i>F</i>	4.18**	5.11***	3.73*	6.42***	4.63**	2.96**
<i>F</i> change		5.01***		8.17***		1.27

Er werd aan alle assumpties³ voldaan om een regressieanalyse uit te voeren; $n = 299$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

³ Assumpties om een regressieanalyse uit te voeren: predictoren die metrisch of binair categorisch zijn; predictoren die variëren; multicollineariteit (geen te sterke correlaties tussen de predictoren); homoscedasticiteit (de fouten zijn niet systematisch); residuen die een normale verdeling kennen en die niet samenhangen met elkaar.

Bovendien is in het nieuwe regressiemodel het vertrouwen in de pers een sterkere voorspeller voor het nieuwsmediagebruik ($\beta = .16$; $p < .01$). Wie meer vertrouwen heeft in de pers, en wiens nieuwspercepties dus positiever zijn, zal vaker het nieuws volgen. Maar aangezien het gemiddelde vertrouwen in de pers laag is, valt te voorspellen dat men minder vaak het nieuws zullen volgen.

Tabel 6

Regressiemodellen vertrouwen in de pers en nieuwsmediagebruik

	Nieuwsmediagebruik		
	Model 1 β (SE)	Model 2 β (SE)	Model 3 β (SE)
Leeftijd	.11 (.01)	.09 (.01)	.09 (.01)
Geslacht	-.17 (.16)**	-.17 (.16)**	-.17 (.16)**
Opleiding	.06 (.05)	.04 (.05)	.03 (.05)
Vertrouwen in de pers		.13 (.09)*	.016 (.09)**
Gepercipieerde afwijzing			.011 (.07)*
Gepercipieerde discriminatie			.07(.07)
R^2	.05	.07	.09
R^2 change		.02	.02
F	5.59**	5.51***	4.87***
F change		5.04*	3.42*

Er werd aan alle assumpties voldaan om een regressieanalyse uit te voeren.

$n = 299$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

5.2.2.3. Samenhang tussen identificatieprocessen en nieuwsmediagebruik

Religieuze identificatie en nationale desidentificatie correleren negatief, maar niet significant met het nieuwsmediagebruik (zie Tabel 4). Van alle soorten identificatie kent enkel nationale identificatie een positief en significant verband met het nieuwsmediagebruik ($r(294) = 0.17; p < .01$). Ook in de regressieanalyse (zie Tabel 7) komt nationale identificatie als enige significante voorspeller uit de bus ($\beta = .19; p < .01$). Door de toevoeging van de significante voorspeller gepercipieerde afwijzing ($\beta = .13; p < .05$) werd het regressiemodel een significant beter verklarendsmodel ($F(2,290) = 2.92; p < .05$). Opvallend is dat een stijging in gepercipieerde afwijzing niet zal leiden tot minder, maar tot meer nieuwsmediagebruik.

Tabel 7

Regressiemodellen identificatieprocessen en nieuwsmediagebruik

	Nieuwsmediagebruik		
	Model 1 β (SE)	Model 2 β (SE)	Model 3 β (SE)
Leeftijd	.11 (.01)	.09 (.01)	.11 (.01)
Geslacht	-.17 (.16)**	-.17 (.16)**	-.16 (.16)**
Opleiding	.06 (.05)	.04 (.05)	.02 (.05)
Etnische identificatie		.12 (.08)	.11 (.08)
Religieuze identificatie		-.07 (.07)	-.09 (.07)
Nationale identificatie		.17 (.06)**	.19 (.06)**
Gepercipieerde afwijzing			.13 (.07)*
Gepercipieerde discriminatie			.03(.08)
R^2	.05	.09	.11
R^2 change		.04	.02
F	5.59**	5.00***	4.53***
F change		4.22**	2.92*

Er werd aan alle assumpties voldaan om een regressieanalyse uit te voeren.

$n = 299$

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

6. Discussie

Deze multimethodische studie trachtte na te gaan welke invloed islam-framing heeft op de nieuwsrecepties, de identificatieprocessen en het nieuwsmediagebruik bij Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots tussen de 18 en 40 jaar. Aan de hand van zowel kwalitatieve (diepte-interviews) als kwantitatieve (online survey) methoden werd nagegaan of er een verband was tussen de verschillende concepten.

Allereerst werd dieper ingegaan op nieuwsrecepties. Tijdens de diepte-interviews werd gepolst naar de beleving van nieuws en hoe het nieuws over islam gerelateerde topics wordt gepercipieerd. De recepties over nieuwsmedia liggen alleszins volledig in lijn met vorig onderzoek. Net zoals onderzoek van onder meer El Sghiar en d'Haenens (2011) duidt, heeft men het gevoel dat hun sociale groepen, moslims en Vlamingen met Marokkaanse roots, op een stigmatiserende wijze worden afgebeeld in nieuwsmedia.

Wat de Syriëstrijders betreft, besloten Berbers et al. (2016) eerder uit hun onderzoek dat één van de meest gebruikte frames in die context het slachtofferframe is. Ook de meeste deelnemers zagen de Syriëstrijders als slachtoffer. Verklaringen voor het fenomeen Syriëstrijder werden enerzijds gezocht in het criminele verleden van de strijder en anderzijds in de context van sociale ongelijkheid, financiële en identiteitsproblemen waarin hij of zij verkeert.

Vervolgens werd de link tussen identificatieprocessen en gepercipieerde afwijzing en discriminatie onderzocht. In het kwalitatief luik gaven de deelnemers die gelovig zijn, te kennen dat ze zich eerder identificeren op basis van hun geloof dan op basis van hun etniciteit of nationaliteit. Dit strookt met eerder onderzoek van Fadil (2002). De reden die erachter schuilgaat, is dat religie door hen beschouwd wordt als een bewuste, eigen keuze. Voor hun etniciteit of nationaliteit hebben ze immers zelf niet gekozen. De meeste deelnemers hebben een dynamische identiteit en identificeren zich als Belg, maar evengoed ook als Marokkaan.

In het kwantitatief luik bleek de etnische identificatie iets sterker te zijn dan de religieuze, al lopen de twee parallel. De nationale identificatie is weliswaar niet significant zwakker dan de eerste twee. In tegenstelling tot wat Verkuyten et al. (2012) eerder concludeerden, is nationale identificatie niet negatief gerelateerd met etniciteit en religiositeit. Uit de huidige studie blijkt dus dat een sterke etnisch-religieuze identiteit niet hoeft te betekenen dat men geen voeling meer heeft met het land waar men woont.

Verder bleek gepercipieerde discriminatie voor een versterkte etnische identificatie te zorgen. Ook religieuze identificatie kan worden voorspeld door de mate van gepercipieerde discriminatie en nationale desidentificatie. Wie bovendien weinig vertrouwen heeft in de pers, zal zich ook meer identificeren met religie. Al deze bevindingen liggen in lijn met het onderzoek van Verkuyten en Yildiz (2007).

Negatieve nieuwspercepties kunnen een gevoel van discriminatie opwekken wat op zijn beurt er toe kan bijdragen dat men zich op de etnische-religieuze identiteit terugplooit. Uit de interviews kwam bovendien naar voren dat men het gevoel heeft er nooit echt bij te zullen horen, hoe hard men ook probeert om te worden geaccepteerd. Ervaringen met afwijzing, racisme en discriminatie hadden daarbovenop ervoor gezorgd dat men zich meer Marokkaan begon te voelen dan vroeger. Iemand anders meende dat jonge vrouwen vandaag soms ook kiezen voor de hoofddoek uit protest tegen het gepercipieerde anti-islamsentiment. Het fenomeen dat hier kwam bovendrijven, wordt in de literatuur beschreven als reactieve identificatie (Çelik, 2015).

Net omdat jonge allochtonen in Vlaanderen vandaag een meervoudige en dynamische identiteit ontwikkelen, zullen ze ook te maken krijgen met dilemma's en het gevoel hebben tussen twee vuren te staan. Zo hebben ze vandaag nog steeds het gevoel enkel en alleen als moslim te worden gezien door de autochtone bevolking. Maar ook wanneer zij voor een autochtone partner kiezen die niet gelovig is, valt dit vaak niet in goede aarde bij de eigen familie. Voor sommigen betekent het dat ze overal bij horen, voor anderen dat ze zich nergens thuis voelen.

Tot slot werd de vraag gesteld of nieuwspercepties en de daarmee samenhangende identificatieprocessen een invloed hebben op het nieuwsmediagebruik.

Het huidige onderzoek toont alvast dat een absolute minderheid (1.3%) voornamelijk etnische nieuwsmedia consumeert. De meesten volgen vooral Belgische nieuwsmedia. Uit de interviews kwam ook naar voor dat de actualiteit uit Marokko niet wordt gevolgd, tenzij er grote gebeurtenissen plaatsvinden. De hypothese van Gezduci en d'Haenens (2010) dat allochtonen in het Westen *home* nieuwsmedia op de voet blijven volgen, werd in deze studie dus verworpen.

Dat wil echter niet zeggen dat er uitsluitend binnenlands nieuws wordt gevolgd. Waar vorige generaties nog Al Jazeera keken via satelliet, volgt de huidige generatie verschillende binnenlandse en buitenlandse media via sociale media. Uit het kwalitatieve onderzoeksdeel bleek dat opleidingsniveau een rol speelt in internationaal nieuwsmediagebruik. Zo zullen lager opgeleiden zich eerder uitsluitend toespitsen op binnenlandse media en vaak ook op één specifiek mediakanaal zoals HLN.be of vtm.

Men volgt dan wel geen specifieke etnische of religieuze media, velen zoeken online wel nog steeds naar een counterdiscours (Leurs et al., 2012) of naar een alternatieve framing van nieuws. Voorbeelden zijn De Wereld Morgen, Kif Kif en Mvslim. Die laatste twee kunnen beschouwd worden als een vorm van etnische of religieuze media, al brengen ze geen specifieke etnische of religieuze content.

Terwijl Berbers et al. (2016) in hun onderzoek nog spraken over discussiefora als Marokko.nl, lijken die intussen ook achterhaald. Tegenwoordig fungeren Facebookgroepen en Twitterfeeds als discussieforum, al volgen de jongeren de discussies eerder passief omdat ze het beu zijn zich voortdurend te moeten verantwoorden.

Het kwantitatief onderzoeksdeel toont uiteindelijk aan dat etnische en religieuze identificatie geen significante invloed hebben op het nieuwsmediagebruik. Tegen de verwachtingen in, leidt gepercipieerde afwijzing niet tot minder, maar net tot meer nieuwsmediagebruik.

Beperkingen en aanbevelingen

Allereerst dient onderstreept te worden dat het huidige onderzoek cross-sectioneel van aard is. De resultaten zijn met andere woorden gevonden tijdens een momentopname. Daardoor kunnen er geen uitspraken over causaliteit of evoluties worden gedaan. Gezien de talrijke actuele gebeurtenissen op relatief korte tijd kan de invloed daarvan op de data niet worden ingeschat. Het zou kunnen dat er andere resultaten zouden zijn bekomen indien de respondenten een paar maanden later werden ondervraagd. Een longitudinale studie zou alleszins aangewezen zijn om de evoluties in nieuwsframes, nieuwsrecepties en identificatieprocessen op de voet te blijven volgen.

Daarnaast was de onderzoekspopulatie een zeer specifieke doelgroep. De steekproeven voor zowel het kwantitatieve als kwalitatieve luik werden niet aselekt getrokken. Er werd op zoek gegaan naar zo veel mogelijk respondenten die voldeden aan bepaalde criteria. Zo werd een weloverwogen sneeuwbalsteekproef gecreëerd. Een implicatie daarvan is dat de data vertekend kan zijn. De steekproef kan disproportioneel veel studenten of hoogopgeleiden bevatten. De resultaten kunnen dus niet zo maar gegeneraliseerd worden naar de volledige populatie Vlaamse jongvolwassenen met Marokkaanse roots.

De kwalitatieve steekproef van acht deelnemers is in geen geval representatief. Om het kleine aantal te compenseren, werd er gestreefd naar een zo'n groot mogelijke diversiteit binnen de steekproef om zo symbolische representativiteit te bekomen. Wegens beperkte tijd en middelen is er weliswaar geen optimale diversiteit geoogst. Toch gaven de kwalitatieve diepte-interviews de deelnemers de kans om hun verhaal te vertellen in een klimaat waar de perceptie heerst dat er nog steeds vooral over in plaats van met hen wordt gesproken. De gesprekken zorgden voor rijke data en nieuwe inzichten die in de loop van het onderzoek zeer waardevol bleken te zijn.

Zowel bij het kwalitatieve als kwantitatieve onderzoeksdeel dient de sociale wenselijkheid in het achterhoofd te worden gehouden. Zeker wanneer het gaat over gevoelige thema's als terrorisme, Syriëstrijders en racisme. Ondanks de online survey geheel anoniem verliep, is het ook daar niet ondenkbaar dat respondenten sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven of net het omgekeerde en de vragenlijst eerder lukraak hebben ingevuld.

Net als de kwalitatieve, is de kwantitatieve steekproef waarschijnlijk te klein om de resultaten te veralgemenen naar de gehele populatie. Toch geven de resultaten uit een steekproef van 303 respondenten een ruimere blik op de nieuwsrecepties, identificatieprocessen en het nieuwsmediagebruik van een groep die doorgaans niet altijd even makkelijk valt te bereiken.

Tijdens de data-analyse bleek dat niet alle meetinstrumenten even goed geoperationaliseerd werden. Concepten als vertrouwen in de pers en nieuwsmediagebruik dekten niet de volledige lading. De verdere operationalisering met meerdere items die peilen naar bijvoorbeeld nieuwsrecepties, zoals vertrouwen in de pers, zal enerzijds voor een beter begrip van het concept zorgen en anderzijds leiden tot betrouwbaardere resultaten.

Desalniettemin stelde het multimethodisch onderzoeksopzet ons in staat om ééNZelfde onderzoeksvraag vanuit verschillende invalshoeken te benaderen. Zowel kwalitatieve als kwantitatieve methoden hebben hun sterktes en zwaktes. Door multimethodisch te werk te gaan is er een complementair onderzoek gevoerd. Lacunes in de survey, zoals de vage betekenis en de beperkte operationalisering van nieuwsmediagebruik en vertrouwen in de pers, werden gecompenseerd door de diepte-interviews waar er meer ruimte was voor het achterhalen van betekenissen en interpretaties die de deelnemers toekennen aan verschillende concepten. Om de invloed van identificatieprocessen op nieuwsmediagebruik te achterhalen, was de data-analyse dan weer een betere methode die getoetst kon worden bij een ruimer deel van de populatie.

7. Conclusie

De huidige studie levert een bijdrage aan het begrip over het nieuwsmediagebruik van jongvolwassenen met een Marokkaanse of islamitische achtergrond. De focus lag hierbij op de beleving van nieuwsmedia bij een etnisch-culturele minderheidsgroep die vaak geproblematiseerd wordt in publieke debatten en bijgevolg ook in nieuwsmedia.

Bij afronding kan geconcludeerd worden dat verschillende jongvolwassenen, zowel laag – als hoogopgeleiden, binnen deze minderheidsgroep negatieve attitudes hebben tegenover nieuwsmedia. Het vertrouwen in de pers en journalistiek is bijzonder laag.

De jongvolwassenen vinden dat nieuwsmedia hen nog steeds op een stereotyperende manier afbeeldt. Deze negatieve nieuwsrecepties kunnen een gevoel van discriminatie opwekken. Het is die gepercipieerde discriminatie die ervoor zorgt dat allochtone jongeren zich vandaag meer gaan profileren op basis van religie en etniciteit.

De etnische identificatie blijkt in dit onderzoek sterker te zijn, maar de twee lopen gelijkgaand op. De jongeren noemen zichzelf ook afwisselend moslim en Marokkaan als ware het synoniemen. Het feit dat ook in publieke debatten de beide benamingen vaak door elkaar worden gebruikt, kan hier een rol in spelen.

Tot slot kan geconcludeerd worden dat negatieve nieuwsrecepties er niet voor zorgen dat allochtone jongeren met Marokkaanse roots minder Belgische nieuwsmedia zal volgen. Wel zal, vooral online, op zoek gegaan worden naar alternatieven voor mainstream media in de hoop dat deze alternatieve nieuwswebsites eens een andere kant laten zien. Een sterke etnisch-religieuze identiteit heeft geen significante invloed op hoe vaak men nieuwsmedia volgt. Bovendien leidt gepercipieerde afwijzing niet tot minder, maar net tot meer nieuwsmediagebruik.

8. Literatuurlijst

- Adnan, M. (1989). Mass Media and Reporting Islamic Affairs. *Media Asia*, 16, 63-70. doi:10.1080/01296612198911726302
- Avraham, E. (2013). Changes in the news representation of minorities: the course of 40 years of research. In *The International Encyclopedia of Media Studies*. Geraadpleegd via <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781444361506.Wibiems064/pdf>.
- Bauwens, D. (2016, september 16). Racistisch incident. Wat nu met Van Biesen? *De Morgen*, p. 1.
- Bennett, S., Ter Wal, J., Lipinski, A., Fabiszak, M., & Krzyzanowski, M. (2013). The Representation of Third-country Nationals in European News Discourse: Journalistic perceptions and practices. *Journalism Practice*, 7(3), 248-265. doi:10.1080/17612786.2012.740239
- Berbers, A., Joris, W., Boesman, J., d'Haenens, L., Koeman, J., & Van Gorp, B. (2015). The news framing of the 'Syria fighters' in Flanders and the Netherlands: Victims or terrorists? *Ethnicities*. Advanced online publication. doi:10.1177/1468796815603753
- Berbers, A., d'Haenens, L., & Koeman, J. (2015). Worlds Apart? Exploring the news framing of 'Syria Fighters' and interactions and identification processes on online discussion forums. In L. d'Haenens, & M.R. Kayikci (Red.), *Muslims and New Media*. Leuven: University Press.
- Berbers, A., Koeman, J., & d'Haenens, L. (2016). Reception of Media Representations of Moroccan Ethnicity and Islam in Belgium and the Netherlands: The Case of the 'Syria fighters'. In S. Mertens, & H. de Smaele (Red.), *Representation of Islam in the news: a cross cultural analysis*. Lanham: Lexington Books.

- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Den Haag: Boom Lemma.
- Brinckman, B., & Justaert, M. (2016, maart 23). België beleeft zijn 9/11. *De Standaard*, p. 10.
- Brüggemann, M. (2014). Between frame setting and frame sending: How journalists contribute to news frames. *Communication Theory*, 24(1), 61-81. doi:10.1111/comt.12027
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond “identity”. *Theory and Society*, 29(1), 1-47. doi:10.1023/A:1007068714468
- Bryman, A. (2016). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Buijs, F. J., Demant, F., & Hamdy, A. (2006). *Strijders van eigen bodem: Radicale en democratische moslims in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Carøe Christiansen, C. (2004). News media consumption among immigrants in Europe: The relevance of diaspora. *Ethnicities*, 4(2), 185-207. doi:10.1177/1468796804042603
- Carøe Christiansen, C., & Sell, L. (2000). *Godt stof eller medborger? Nyheder og etniske minoriteter i Danmark* (Good Copy or Citizen? News and Ethnic Minorities in Denmark). Copenhagen: Socialforskningsinstituttet/Danmarks Radio.
- Çelik, Ç. (2015). ‘Having a German passport will not make me German’: reactive ethnicity and oppositional identity among disadvantaged male Turkish second-generation youth in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 38(9), 1646-1662. doi:10.1080/01419870.2015.1018298

- Ceuppens, B. (2011). From 'the Europe of regions' to 'the Europe Champions League': The Electoral appeal of populist autochtony discourses in Flanders. *Social Anthropology*, 19(2), 159-174. doi:10.1111/j.1469-8676.2011.00146.x
- Clycq, N., Michielsens, M., & Timmerman, C. (2005). Allochtone nieuwszoekers: gebruik en evaluatie van televisienieuwsprogramma's en zenders door jongvolwassen allochtonen. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 33(2), 146-161.
- Cronbach, L.J. (1990). *Essentials of Psychological Testing*. New York: Harper Collins.
- Croucher, S.M., Oommen, D., Borton, I., Anarbaeva, S., & Turner, J.S. (2010). The Influence of Religiosity and Ethnic Identification on Media Use Among Muslims and Non Muslims in France and Britain. *Mass Communication and Society*, 13(3), 314-334. doi:10.1080/15205430903296085
- Devroe, I. (2007) *Gekleurd nieuws? De voorstelling van etnische minderheden in het nieuws in Vlaanderen. Context, methodologische aspecten en onderzoeksresultaten*. Gent: Vakgroep Communicatiewetenschappen, Universiteit Gent.
- Devroe, I., Driessens, O., & Verstraeten, H. (2010). Minority report: ethnic minorities' diasporic news consumption and news reading. In S. Van Bauwel, E. Van Damme, & H. Verstraeten (Red.), *Diverse mediawerelden: hedendaagse reflecties gebaseerd op het onderzoek van Frieda Saeys* (pp. 233-249). Gent: Academia Press.
- De Fijter, N. (2006, december 13). Vrouw als hoofdredacteur. *Trouw*. Geraadpleegd op 25 juli, 2016 via <http://www.trouw.nl/tr/nl/4342/Nieuws/article/detail/1704882/2006/12/13/Vrouw-als-hoofdredacteur.dhtml>.

- De Ridder, K. (2010). *De witte media of waarom 'allochtonen' altijd slecht nieuws zijn*. Tiel: Lannoo Campus.
- De Wever, B. (2015, maart 23). *Interview met Bart De Wever in Terzake*. Geraadpleegd op 11 november, 2015 via <https://www.youtube.com/watch?v=duIx2ErP4Pw>
- Dierckx, L. (2014, augustus 19). De Wever vraagt Belgische moslims afstand te nemen van ideologie IS. *De Tijd*, p. 6.
- Duncan, J., & Reid, J. (2013). Toward a measurement tool for the monitoring of media diversity and pluralism in South Africa: A public-centred approach. *Communications*, 39(4), 483-500. doi:10.1080/02500167.2013.864448
- Ellison, N.B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook 'friends': Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, 331-359. doi:10.1111/j.1083-6101.2007.0-0367.x
- El Sghiar, H., & d'Haenens, L. (2011). Publieke televisie en identificatie. Familieonderzoek naar Vlaamse burgers met Marokkaanse en Turkse achtergrond. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 39(2), 38-56.
- Emeksiz, G. (2013). The Representation of Women on TV News. *International Journal of Arts and Sciences*, 6(2), 715-730.
- Entzinger, H., & Dourleijn, E. (2008). *De lat steeds hoger: De leefwereld van jongeren in een multi-etnische stad*. Assen, Netherlands: Van Gorcum.
- Fadil, N. (2002). Tussen 'Marokkaanse' en 'Moslim'. Over de Etnische en Religieuze Identiteit van 'Marokkaanse' Adolescente Meisjes. *Tijdschrift voor sociologie*, 23(2), 115-138.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. London: Sage.

- Gerbner, G., & Gross, L. (1978). Living with Television: The Violence Profile. *Journal of Communication*, 26(2), 172-194.
- Gezduci, H., & d'Haenens, L. (2010). The Quest for Credibility and Other Motives for News Consumption Among Ethnically Diverse Youths in Flanders: A culture-centered approach. *Journal of Children and Media*, 4(3), 331-349. doi:10.1080/17482798.2010.486143
- Gillespie, M. (1995). *Television, Ethnicity and Cultural Change*. London: Routledge.
- Gillespie, M. (2006). Transnational television audiences after September 2011. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(6), 903-921. doi:10.1080/13691830600761511
- Glaser, B.G., & Strauss, A.L. (1967). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldin Publishing Co.
- d'Haenens, L., Beentjes, J.W.J., & Bink, S. (2000a). Mediabeleving van allochtonen in Nederland. Kwalitatief onderzocht. In Bedrijfsfonds voor de Pers (Red.), *Pluriforme informatie in een pluriforme samenleving. Knelpunten in de informatievoorziening van en voor etnische minderheden in Nederland, met bijzondere aandacht voor de persmedia* (pp. 44-112). Den Haag: Studies voor het Bedrijfsfond voor de Pers (S9).
- d'Haenens, L., Beentjes, J.W.J., & Bink, S. (2000b). The media experience of ethnic minorities in the Netherlands: A qualitative study. *Communications*, 25(3), 325-341.
- d'Haenens, L., & Bink, S. (2007). Islam in the Dutch press: with special attention to the Algemeen Dagblad. *Media, Culture and Society*, 29(1), 135-149. doi:10.1177/0163443706072002

- d'Haenens, L., El Sghiar, H., & Golaszewski, S. (2010). Media en etnisch-culturele minderheden in de Lage Landen: trends in 15 jaar onderzoek. In S. Van Bauwel, E. Van Damme, & H. Verstraeten (Red.), *Diverse mediawerelden: hedendaagse reflecties gebaseerd op het onderzoek van Frieda Saeys*. Gent: Academia Press.
- d'Haenens, L., Koeman, J., & Saeys, F. (2007). Digital citizenship among ethnic minority youths in the Netherlands and Flanders. *New Media Society*, 9(2), 278-299. doi:10.1177/1461444807075013
- van Heelsum, A. (2013). The Ethno Cultural Position Reconsidered, An Investigation into the Usefulness of the Concept When it Comes to Moroccans. In A. van Heelsum, & B. Garcés Mascareñas (Red.), *Migration and Integration Research; Filling in Penninx's Heuristic Model*. Amsterdam: AUP.
- van Heelsum, A., & Koomen, M. (2016). Ascription and identity. Differences between first – and second-generation Moroccans in the way ascription influences religious, national and ethnic group identification. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(2), 277-291. doi:10.1080/1369183X.2015.1102044
- Hoffman, E. (2006). *Interculturele Gespreksvoering. Theorie en praktijk van het TOPOI-model*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Hornsey, M.J., & Hogg, M.A. (2000). Subgroup relations: A comparison of mutual intergroup differentiation and common ingroup identity models of prejudice reduction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(2), 242-256. doi:10.1177/0146167200264010

- Ichau, E., & d'Haenens, L. (2016). The Representation of Islam and Muslims in Flemish TV News. In S. Mertens & H. de Smaele (Red.), *Representations of Islam in the news: a cross-cultural analysis* (pp. 91-107). Lanham: Lexington Books.
- Ibrahim, D. (2010). The framing of islam on network news following the September 11th attacks. *International Communication Gazette*, 72(1), 111-125. doi:10.1177/1748048509350342
- Joris, W., d'Haenens, L. & Van Gorp, B. (2014). The Euro Crisis in Metaphors and Frames: Focus on the Press in the Low Countries *European Journal of Communication*, 29(5), 608-617. doi:10.1177/0267323114538852
- Kester, B.C.M. (2008). *Remarks made at the 'Transparency in Foreign News Reporting' expert meeting*. Erasmus University Rotterdam.
- Lecheler, S., & de Vreese, C. H. (2012). News Framing and Public Opinion: A Mediation Analysis of Framing Effects on Political Attitudes. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89(2), 185-204. doi:10.1177/1077699011430064
- Leurs, K. H. A. (2012). *Digital passages: Moroccan-Dutch performing diaspora, gender and youth cultural identities across digital space*. Enschede: Ipskamp Drukkers.
- Leurs, K., Midden, E., & Ponzanesi, S. (2012). Digital multiculturalism in the Netherlands: Religious, ethnic and gender positioning by Moroccan-Dutch youth. *Religion & Gender*, 2(1), 150-175.
- Lin, N. (1999). Networks and status attainment. *Annual Review of Sociology*, 25, 467-487. doi:10.1146/annurev.soc.25.1.467
- Lin, N. (2008). A network theory of social capital. In D. Castiglione, J. van Deth, & G. Wolleb (Red.) *Handbook on social capital* (pp. 50-69). Oxford: Oxford University Press.

- Mamadouh, V. (2001). Constructing a Dutch Moroccan Identity through the World Wide Web. *The Arab World Geographer*, 4(4), 258-274.
- Mares, S. (2013). *Objectivity in Journalism*. Cambridge: Polity Press.
- Martinovic, B. (2013). The inter-ethnic contacts of immigrants and natives in the Netherlands: A two sided perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39, 69-85. doi:10.1080/1369183X.2013.723249
- Mertens, S. (2016a). Comparison of News Reporting on Islam and Muslims in Flanders and the Netherlands. In S. Mertens & H. de Smaele (Red.), *Representations of Islam in the news: a cross cultural analysis* (pp. 75-89). Lanham: Lexington Books.
- Mertens, S. (2016b). The Representation of Islam and Muslims in the United Kingdom. In S. Mertens & H. de Smaele (Red.), *Representations of Islam in the news: a cross-cultural analysis* (pp. 147-153). Lanham: Lexington Books.
- Mertens, S., & d'Haenens, L. (2013). Cultural Values in Press Reporting on Islam: The UK and Flanders Compared. *Australian Journalism Review*, 35(2), 35-45.
- McPherson, M., Smith-Lovin, L., & Cook, J.M. (2001). Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.
- Mouw, T. (2006). Estimating the Causal Effect of Social Capital: A Review of Recent Research. *Annual Review of Sociology*, 32, 79-102. doi:10.1146/annurev.soc.32.061604.123150
- Ogan, C., & d'Haenens, L. (2012). Do Turkish women in the diaspora build social capital? Evidence from the Low countries. *Ethnic and Racial Studies*, 35(5), 924-940. doi:10.1080/01419870.2011.628034

- Pettigrew, T.F., & Tropp, L.R. (2006). A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751-783. doi:10.1037/0022-3514.90.5.751
- Pleijter, A., Hermans, L., & Vergeer, M. (2012). Journalists and journalism in the Netherlands. In: D.H. Weaver, & L. Willnat (Red.), *Doing News Framing Analysis: Empirical and Theoretical Perspectives*. New York: Routledge.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schutser.
- Poole, E. (2002). *Reporting Islam: The Media and Representations of Muslims in Britain*. London: I.B. Tauris.
- Poole, E. (2011). Change and Continuity in the Representation of British Muslims Before and After 9/11: The UK Context. *Global Media Journal – Canadian Edition*, 4(2), 49-62.
- Racisme in de Kamer: “Ga terug naar Marokko”. (2016, september, 15). *De Morgen*. Geraadpleegd via <http://www.demorgen.be/binnenland/racisme-in-kamer-ga-terug-naar-marokko-b54da963/>
- Raeymaeckers, K., Paulussen, S., & De Keyser, J. (2012). A survey of professional journalists in Flanders (Belgium). In: D.H. Weaver, L., & Willnat, L. (Red.) *The Global Journalist in the 21st Century*. New York: Routledge.
- Rainie, L., Purcell, K., & Smith, A. (2011). The social side of the internet [Rapport]. *Pew Internet and American Life Project*. Geraadpleegd via www.pewinternet.org/Reports/2011/The-Social-Side-of-the-Internet.aspx
- Reese, S.D. (2010). Finding frames in a web of culture: The case of the war on terror. In P. D’Angelo, J.A. Kuypers, (Red.), *Doing News Framing Analysis: Empirical and Theoretical Perspectives* (pp. 84-109). New York: Routledge.

- Roggeband, C., & Vliegthart, R. (2007). Divergent framing: The public debate on migration in the Dutch Parliament and media, 1995-2004. *West European Politics*, 30(3), 524-548. doi:10.1080/01402380701276352
- Safai, D. (2016, augustus 10). Dit is een verderfelijk systeem vergoelijken onder het mom van verdraagzaamheid. *De Morgen*. Geraadpleegd op 10 augustus, 2016 via <http://www.demorgen.be/opinie/dit-is-een-verderfelijk-systeem-vergoelijken-onder-het-mom-van-verdraagzaamheid> b9be8168/HbNuI/
- Said, E.W. (1997). *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World*. London: Vintage.
- Schalk-Soekar, S.R.G., Van de Vijver, F.J.R., & Hoogsteder, M. (2004). Attitudes toward multiculturalism of immigrants and majority members in the Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 28, 533-550. doi:10.1016/j.ijintrel.2005.01.009
- Semetko, H., & Valkenburg, P. (2000). Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of Communication*, 50(2), 93-109. doi:10.1111/j.14602466.2000.tb02843.x
- Shadid, W.A.R. (2005). Berichtgeving over moslims en de islam in de westerse media: beeldvorming, oorzaken en alternatieve strategieën. *Tijdschrift voor communicatiewetenschap*, 4, 330-346.
- Sioen, L. (2016, maart 23). De Internationale van de islamitische terreur. *De Standaard*, p. 22.

- Strauss, A.L. & Corbin, J. (2007). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage: Thousand Oaks.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J.C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W.G. Austin (Red.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall.
- ten Teije, I., Coenders, M., & Verkuyten, M. (2013). The Paradox of Integration. *Social Psychology*, 44(4), 278-288. doi:10.1027/1864-9335/a000113
- Tekin, C. B. (2010). *Representations and Othering in Discourse: the construction of Turkey in the EU context*. Amsterdam: Benjamins.
- Ter Wal, J., d'Haenens, L., & Koeman, J. (2005). (Re)presentation of ethnicity in EU and Dutch domestic news: a quantitative analysis. *Media, Culture & Society*, 27(6), 937-950.
- Vandenbergh, H., d'Haenens L., & Van Gorp, B. (2015). Demografische diversiteit in het Vlaamse perslandschap. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 43(2), 169-185.
- Van den Bulck, H., & Broos, D. (2011). Can a charter of diversity make the difference in ethnic minority reporting? A comparative content and production analysis of the Flemish television newscasts. *Communications*, 36(2), 195-216. doi:10.1515/comm.2011.010
- Vanempten, J. (2016, juli 16). De blinde terreur van een ongrijpbare vijand. *De Tijd*, p. 14.

- Van Praag C. (2006). Marokkanen in Nederland: Achterstand wordt snel ingelopen. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving*, 22(7), 61-68.
- Vasta, E. (2007). From ethnic minorities to ethnic majority policy: Multiculturalism and the shift to assimilation in The Netherlands. *Ethnic and Racial Studies*, 30, 713-740. doi:10.1080/01419870701491770
- Verkuyten, M. (1999). *Etnische identiteit: theoretische en empirische benaderingen*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Verkuyten, M. (2016). The Integration Paradox: Empiric Evidence From the Netherlands. *American Behavioral Scientist*, 60(5), 583-596. doi:10.1177/002764216632838
- Verkuyten, M., Thijs, J., & Stevens, G. (2012). Multiple Identities and Religious Transmission: A Study among Moroccan-Dutch Muslim Adolescents and Their Parents. *Child Development*, 83(5), 1577-1590. doi:10.1111/j.1467-8624.2012.01794.x
- Verkuyten, M., & Yildiz, A.A. (2006). The Endorsement of Minority Rights: The Role of Group Position, National Context, and Ideological Beliefs. *Political Psychology*, 27(4), 527-548. doi:10.1111/j.1467-9221.2006.00525.x
- Verkuyten, M., & Yildiz, A.A. (2007). National (dis)identification and ethnic and religious identity: A study among Turkish-Dutch Muslims. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(10), 1448-1462. doi:10.1177/0146167207304276
- Wauters, R. (2016, juni 30). Raad van State tegen verbod op onverdoofd slachten. *De Morgen*, p. 13.
- Weilbull, L., & Wadbring, I. (1998). De nya svenskarna möter svenska massmedier (The New Sedes Meet the Sewdish Mass Media). In L. Nilsson, (Red.), *Region i omvandling. SOM-rapport 23, SOM undersökingen Västsverige*. Gothenburg: University of Gothenburg.

Wodtke, G. T. (2012). The impact of education on intergroup attitudes: A multiracial analysis. *Social Psychology Quarterly*, 75, 80-106. doi:10.1177/0190272511430234

Yehuda, A. (1969). Contact hypothesis in ethnic relations. *Psychological Bulletin*, 71(5), 319-342. doi:10.1037/h0027352

9. Bijlages

Bijlage 1

Gespreksgids diepte-interviews

GESPREGSGIDS

1. Introductie

- Alvast bedankt voor uw medewerking aan dit onderzoek voor mijn masterproef.
 - Dit onderzoek zal de focus leggen op het nieuwsmediagebruik en het gebruik van sociale media bij jongeren met een Marokkaanse achtergrond.
 - Wij willen graag een beschrijving bieden van de doelgroep die wij hebben gesproken. Het gaat dan over het aantal mannen en vrouwen, hun leeftijd en hun woonplaats, bijvoorbeeld Antwerpen. Mag ik u vragen naar uw leeftijd en opleiding?
 - *Enkele richtlijnen voor het interview: nadenken, stiltes zijn niet erg, soc. wenselijkheid*
 - Heeft u nog vragen voor we beginnen?
-
-

2. Identificatie, integratie en dagelijkse interacties

- Ik zal beginnen met mezelf even voor te stellen
- Zou u zichzelf op een gelijkaardige manier nu even kunnen voorstellen aan mij?
- Welke talen spreekt u?
- Onderscheid tussen Berbers en Arabieren?
- Hoe vindt u het om in België te wonen?
- Als u het woord 'wij' gebruikt in een zin, welke betekenis geeft u daar dan aan?
- Zijn er verschillende betekenissen van 'wij' in verschillende contexten?
- Als u zou moeten kiezen voor de Rode Duivels of de Atlas Lions, zou u dan een uitgesproken voorkeur hebben? U hoeft de voorkeur niet te zeggen, als u niet wil
- Ziet u zichzelf meer als een Marokkaan of een Belg/Vlaming of een combinatie? Meer als moslim dan Marokkaan? In de eerste plaats...?
- Wie is je favoriete Rode Duivel? Andere idolen? nationaal, internationaal, Marokkaans?
- Voorbeeld Kamal in De Slimste Mens, Adil El Arbi, Danira, ... supporter je dan harder omdat ze Marokkaans zijn of moslim of zou je dat met zwarten, aziaten ook hebben?
- Hoe kijk je naar jezelf. Hoe denk je dat anderen naar je kijken?
- Hoe denk je dat anderen, ook met Marokkaanse roots, naar zichzelf kijken?
- Vragen naar diversiteit in school, opleiding

- Hoe is het om als moslim in België te wonen?
 - Welke plaats heeft de Islam in uw leven? Hoe ziet u zichzelf als moslim?
 - Wat is uw motivatie om (g)een hoofddoek te dragen?
 - mannen: hoe kijkt u naar de hoofddoek. Stel dat het gaat om uw moeder, vrouw of zus
 - Hoe reageren autochtonen op uw hoofddoek?
 - Wat vindt u van het neutraliteitsprincipe?
 - Hoe reageren mensen op uw uiting als religieus persoon (hoofddoek, andere tekens, ...)
 - Heeft u ooit al eens dilemma's ervaren? bv. iets dat u wegens uw geloof niet wilde doen, maar wat anderen moeilijk konden begrijpen?
 - Komt uw afkomst en/of religie weleens ter sprake bij uw dagelijkse gesprekken?
-

3. Sociaal netwerk

- We hebben het tot nu vooral over jou gehad en dat is ook de bedoeling, maar ik zou ook graag je sociale netwerk in kaart willen brengen. Hierbij gaat het om de mensen in uw leven die voor u belangrijk zijn. Met wie praat u over zaken die belangrijk voor u zijn? En aan wie kunt u gemakkelijk praktische hulp vragen? Het maakt daarbij niet uit of u deze mensen via internet bereikt (zoals via Facebook, discussiefora of skype) of eerder fysiek mee afspreekt.

Overzicht 20 belangrijkste personen in uw leven. Het is niet de bedoeling om deze mensen te identificeren. De eerste letter van de naam, initialen of volledige voornaam als u dat wens, volstaat.

Visualisatie netwerk

- Ik wil nu graag een beeld maken van uw sociale netwerk. Om dit te doen schrijf ik de namen van uw persoonlijke contacten op in deze tabel. Ik stel u tegelijk een aantal vragen over deze contacten.
 1. Achtergrondinformatie over het contact: welke functie (familielid, collega, vriend, ...)
 2. Vanwaar kent u deze mensen?
 3. Onderlinge contacten: met wie spreekt deze persoon af zonder dat u daarbij aanwezig bent. We zijn niet op zoek naar wie elkaar kent, maar eerder wie een relatie met elkaar heeft onafhankelijk van u.

Sociaal kapitaal

- We hebben nu een uitgebreide, uitgewerkte kaart van uw sociaal netwerk. Ik wil nu graag een aantal vragen stellen over de hulp die u kunt verkrijgen via deze mensen.
 - Praktische zaken: verhuizen, oppassen kinderen, planten water geven als u op vakantie bent
 - Strategische zaken: hulp met netwerken, cv's, solliciteren (vooruit geraken in het leven)
 - Emotionele zaken: bij wie voel je je op je gemak, bij wie zoek je emotionele steun, met wie voel je je verbonden?
 - Maatschappelijke zaken: met wie praat je weleens over de actualiteit en ontwikkelingen in de politiek? Online/offline? Welke onderwerpen bespreken jullie?
 - Syriëstrijders?
-
-

4. **Nieuwsmediagebruik**

Nu zullen we het even hebben over de manier waarop u de actualiteit volgt.

Sociale netwerksites

- Eerst en vooral zou ik graag nog willen vragen op welke sociale netwerksites (Facebook, Twitter, Instagram, Internetfora) u een account heeft en of u kan zeggen hoe vaak u deze websites ongeveer bezoekt en/of actief gebruikt.
- Hebt u een voorkeur voor een van deze sites?
- Kunt u vertellen waarom, voor welke specifieke redenen u een bepaalde site (niet) gebruikt?

Nieuwskanalen

- Volgt u de actualiteit nog via traditionele media, zoals kranten en tv? Welke kranten en journaals bekijkt u dan en waarom die keuze?
- Hebt u vertrouwen in deze traditionele media? En in online media?
- Bekijkt u online nieuwswebsites? Welke websites en waarom? Buitenlandse sites?
- Nieuws uit Marokko? Welk soort nieuws?
- Komt u in aanraking met andere nieuwsbronnen via de sociale media? Via internetfora?
- Bezoekt u ook etnische websites? Kent u websites als Marokko.nl, Mvslim.com, wijblijvenhier.nl?
- Op welke manier beleeft u uw religie online? Zijn er specifieke websites die u daarvoor raadpleegt?

Soorten nieuws

- Welke topics van het nieuws interesseren u het meest en waarom?
(Politiek, sport, buitenland, nieuws uit Marokko?)
- Topics over Islam?
- Hoe gaat u om met nieuwsberichten over bijv. het Offerfeest, boerkini, ...?
- Hoe gaat de media om volgens u met kwesties over etnische minderheden. Ik denk dan over migratiebeleid bij vluchtelingen of de jaarlijkse topics over hoofddoeken, boerkini's of het Offerfeest?
- Volgt u de vluchtelingenkwestie met speciale aandacht?
- Volgt u de kwestie in Syrië en de Belgische Syriëstrijders met speciale aandacht?
Ook voor Charlie Hebdo en voor de aanslag in Parijs?
Ontwikkelingen M-O?
- - Als u zou moeten schatten, hoeveel jongeren zijn er dan volgens u naar Syrië vertrokken?
- De schatting bedraagt 440, intussen 516 Belgische jongeren. Dat is ongeveer 40 jongeren voor elk miljoen inwoners. Bent u hierdoor verbaasd?
- Syriëstrijders: ken je mensen die er op een of andere manier mee te maken hebben. De jongeren zelf, een van hun vrienden, ouders, de omgeving, ...
- Wie denk je dat vatbaar is voor radicalisering?
- Hoe interpreteert u deze situatie? Waarom denkt u dat de jongeren vertrekken?

- Wat vindt u van de manier waarop over deze jongeren wordt geschreven in de media?
- Ik heb hier twee krantenartikelen over de jongeren die naar Syrië reizen.
- Wat komt bij u op als u deze twee artikels ziet?
- Wat vindt u van de manier waarop Syriëstrijders worden afgebeeld? (Enerzijds als slachtoffer, anderzijds als terrorist)
- Wie zijn schuld is het en hoe kan men de situatie veranderen?
- *Doel: receptie dominante frames achterhalen en mogelijke alternatieve frames*
- Kritiek op Westen, anti-Westerse gevoelens. Begrijp je dat?

Nieuws en sociale media

- Waar en met wie bespreek je online de actualiteit? Over welke topics?
 - Indien Twitter: wie volgt u, door wie wordt u gevolgd?
- Voert u weleens online discussies over de actualiteit? Over welke topics? Met wie?

5. Afronding

- Er wordt altijd heel veel gezegd en geschreven over etnische minderheden overal, maar zeker ook in België. Hoe zie jij dat evolueren? Als je een blik op de toekomst werpt. Wat zie je dan? Optimistisch, pessimistisch? Maak je je weleens zorgen?
- Volgens mij heb ik alle informatie die ik nodig heb. Zijn er nog zaken die volgens u belangrijk zijn en die ik nog niet gevraagd heb?
- Wilt u op de hoogte worden gehouden van de voortgang van deze studie? Ik zal dan uw emailadres noteren en uiteindelijk het onderzoek doorsturen. Het kan wel even duren vooraleer het onderzoek volledig is afgerond dus u kunt een rapportage verwachten ergens tijdens de zomer.
- Het interview zal nu volledig worden uitgetypt. Daarna wordt de opname gewist. Wanneer u zich nog zou bedenken, hebt u nog steeds de mogelijkheid om uw toestemming voor het gebruik van uw data in te trekken.
- Kent u nog andere mensen die in aanmerking zouden kunnen komen en het zou zien zitten om ook geïnterviewd te worden?
- Ik geef nog even mijn contactgegevens waarop u me kan bereiken indien u nog vragen zou hebben betreffende dit interview.

Bijlage 2

Nieuwsartikels over framing Syriëstrijder

”Plots noemde hij me een hoer en bad hij tot Allah”

Het Laatste Nieuws - 14 Mar. 2013

gopress

”Een doodnormale tienerjongen, het hart op de juiste plaats. Tot hij in contact kwam met Sharia4Belgium. Een half jaar later sprak hij Arabisch, bad hij vijf keer per dag en noemde hij ons ‘hoeren die naar de hel’ gingen.” De ouders en zussen van Brian De Mulder zijn doodsbang nu hij naar Syrië getrokken is om er te vechten tegen het regime van president Al-Assad. Zoals Brian vertrokken er intussen al een zeventigtal jongeren, om een ‘martelaarsdood’ te sterven in een vuile oorlog. “Ze hebben onze jongen gebrainwasht.”

Tot een jaar of twee geleden was er niéts dat de Vlaamse familie De Mulder bond aan moslims. Ze leefden in het multiculturele Antwerpen en hun kinderen hadden vriendjes uit alle hoeken van de wereld. Ook Brian, de middelste uit een gezin met twee dochters en een zoon. “Een beloftevolle voetballer”, zegt mama Rosana, van Braziliaanse origine, tussen haar tranen door. “Van zijn zesde voetbalde hij bij de jeugd van Beerschot. Hij haalde er zijn hart op, jarenlang.” Tot de club een paar jaar geleden de provinciale jeugd ploegen stopzette. Wel honderd tieners moesten een andere ploeg zoeken. “Brian was 16 en op van verdriet”, zegt Rosana. “Wat buurjongens, moslims, ontfermden zich over hem. ‘Vraag hulp aan Allah’, zeiden ze hem meermaals.” En Brian, zoekend naar zijn identiteit, stapte mee in hun verhaal. Thuis zag iedereen hoe Brian veranderde. “Het ging rázendsnel”, zegt zus Bruna (24). “Op vier of vijf maanden tijd sprak hij Arabisch. Hij leerde het lezen en schrijven, hij bekeerde zich tot de islam en bad 5 keer per dag tot Allah. Zijn school verwaarloosde hij en hij trok op met die mannen van Sharia4Belgium. Die kwamen hem ‘s ochtends thuis oppikken en brachten hem ‘s avonds terug. Ze hebben héél veel tijd en energie in hem gestoken. Brian was verdrietig en manipuleerbaar. Ideaal voor die extremisten, dus!” Brian veranderde ook van uitzicht. “Hij droeg lange gewaden”, zegt de zus nog. “Een baard had hij niet, omdat hij nog geen baardgroei had. Brian was nog maar een jongen, hé. Mijn jongere broertje...”Thuis viel er niet meer te praten met de jongen. “Hij had kritiek op alles wat we deden, noemde zijn zussen en zijn moeder ‘hoeren die naar de hel gingen’. Zelfs de moslimjongeren uit de straat bekeek hij niet meer omdat ze niet extreem genoeg waren.” Vorig jaar, in september, was Brian zelfs betrokken bij de migrantenrellen in Borgerhout. Moeder Rosana - die gescheiden leefde van de papa van Brian - verhuisde zelfs vér van het hart van Sharia4Belgium

weg, in de hoop dat haar zoon tot rust zou komen. “Maar zelfs in mijn nieuwe thuis, stonden ze voor de deur om hem op te pikken”, aldus de vrouw.

Tikkende tijdbommen

Begin 2013 liet Brian zich ontvallen dat hij ‘klaar’ was. “Hij zou naar Syrië trekken, om er zijn ‘broeders’ te helpen. Hij verkocht zelfs de kleren die hij niet meer droeg. Even dachten we nog dat het een wild plan was van een tienerjongen die ontspoord was maar nét op tijd wel zou inzien dat hij fout bezig was.” Niet dus. Op 23 januari ‘s ochtends blijkt Brian niet meer thuis bij zijn moeder te zijn. “Die nacht is hij vertrokken”, snikt ze. “Hoé weet ik niet eens.” Brian liet álles achter. “Enkel zijn spaarcenten en reispas zijn verdwenen.” Afscheid nam hij enkel van zijn jongste zusje. “Hij zei: ‘Ik ga om nooit meer terug te komen.’ Maar ze is 12 jaar, ze heeft dat niet kunnen inschatten...” Sinds die dag staat het gezin De Mulder doodsangsten uit. “Er zijn tal van aanwijzingen dat hij toen naar Syrië vertrokken is”, zegt zijn zus. “Ook wat jongeren waar hij mee optrok zijn sindsdien spoorloos. En wij hebben geen enkele manier om hem te bereiken.” Politiediensten vermoeden dat er momenteel zo’n 70 jongeren vanuit België naar Syrië getrokken zijn, de helft daarvan uit de kern en de aanhang van Sharia4Belgium. Eén van hen is Abu Mujahid (22), die de groepering overnam na de arrestatie van Fouad Belkacem. Ze vertrekken hier meestal onder het mom van een ‘humanitaire opdracht’, maar inlichtingendiensten vinden hen redelijk snel terug in trainingskampen aan de Turks-Syrische grens. Alles wijst erop dat ze ginder dienen als kanonnenvlees. Sommigen keren nooit terug, anderen wel. Zo is er onlangs eentje zwaar getraumatiseerd teruggekeerd. Die had ginder voor het eerst mensen gedood. Een bron verwoordt het zo: “Hun doel is vaak het strijdgebied bereiken en een martelaarsdood sterven. Keren ze terug, dan riskeren we hier een probleem te hebben. Dat zijn tikkende tijdbommen.” Intussen blijven de families doodsbang achter. “Zelfs de politie kan niks doen”, zucht Brians mama. “Ze vroegen ons wie die mannen waren waar onze zoon mee optrok. We kenden één naam, ene ‘Mohamed’. Ze lachten me uit: ‘Mevrouw, die heten allemaal Mohamed...’” “We kunnen alleen maar hopen dat Brian tot inkeer komt voor het te laat is. Hij is hier welkom, dat weet hij.”

Nederland trekt terreurniveau op

In Nederland wordt het terreurniveau opgetrokken. Ivo Opstelten, de Nederlandse minister van Veiligheid en Justitie maakt zich immers zorgen over de Nederlandse jihadstrijders die terugkeren uit landen als Syrië en in Nederland mogelijk een aanslag willen plegen. De terreurdreiging is gisteren verhoogd tot niveau 3, het op één na

hoogste. Het is voor het eerst sinds 2009 dat het niveau van kracht is. Sinds november van dat jaar gold het niveau 2. Dat laatste houdt een ‘beperkte’ dreiging in, het eerste een ‘substantiële’ dreiging. Een kleine 100 strijders uit Nederland zijn afgereisd naar oorlogsgebieden, voornamelijk Syrië, maar ook naar diverse landen in Afrika. Bij hun eventuele terugkeer kunnen ze niet alleen radicaal zijn in hun gedachtegoed, maar ook getraumatiseerd zijn en mogelijk bereid om geweld te gebruiken. (KW)

Copyright © 2012 De Persgroep Publishing. Alle rechten voorbehouden

”Iedereen mocht eentje de keel oversnijden”

Het Laatste Nieuws - 08 Jun. 2013

Op het internet is een schokkend filmpje opgedoken van Vlaamse Syriëstrijders die deelnemen aan de onthoofding van een weerloze man. Terwijl iemand een mes in zijn keel zet, roepen anderen in het Vlaams met Arabische tongval dat “iemand de voeten moet vasthouden”. Een ander zegt: “Draai hem op de buik”. Zowat iedereen die bij het onderzoek betrokken is, vermoedt dat het gaat om de 22-jarige Houssien Elouassaki. De gehandicaptenwerker uit Vilvoorde schopte het in goed een half jaar tot ‘warlord’ in Syrië. Uit talloze telefoontaps van de politie blijkt zijn moorddrang.

Velen van de Vlaamse jongeren die ooit beweerden dat ze naar Syrië trokken voor de vrijheid van het volk daar, zijn met grote snelheid vervallen in bruto geweld en sadisme. Dat mag blijken uit een weerzinwekkend filmpje dat opgedoken is op het internet (zie kader). Wie die Vlaamse Syriëstrijders zijn, wordt niet duidelijk - ze komen nooit met hun gezicht in beeld. Maar iedereen die van ver en dichtbij betrokken is bij het onderzoek, wijst naar Houssien Elouassaki (22) uit Vilvoorde. Die zit sinds eind vorig jaar in Syrië samen met zijn 21-jarige broer Hakim en zou er zich ontpopt hebben tot leider van een groep fundamentalisten. Met een aantal voormalige aanhangers van Shariah4Belgium zitten de twee in een villa in de buurt van Aleppo, waar ze zich aangesloten hebben bij een brigade die nauwe contacten onderhoudt met de groepering Al Nusra. Die werkt samen met Al Qaida.

Granaataanval

De hoogste in de hiërarchie is Houssien: hij is de baas van een groep van veertig strijders en laat zich ‘emir’ noemen. Hij beslist ook wat er in ‘zijn’ villa gebeurt. Uit heel wat telefoongesprekken die de politie kon afluisteren, blijkt dat de broers of anderen van hun bende al verschillende mensen hebben geëxecuteerd en onthoofd (zie kader rechts). Zo scheidt Houssien op tegen zijn 9 jaar oudere broer Abdelouafi: “Drie dagen geleden mocht iedereen eentje de keel oversnijden. De sjiieten en alawieten moeten dood, dood, dood want die hebben 30 vrouwen verkracht. Sommigen huilen, anderen doen in hun broek als we ze pakken. Maar die moeten dood. Je kunt ze niet als slaaf houden. Daar hebben we geen tijd voor.” Elouassaki raakte vorig jaar bekend als militant van Shariah4Belgium. Hij vocht in ons land met de politie en pleegde verschillende gewelddaden alvorens hij in oktober 2012 naar Syrië trok. Zijn familie hield tot voor kort vol dat Houssien een lieve jongen was. “Hij heeft nog met gehandicapten gewerkt en was ooit in loondienst bij een beveiligingsfirma. Dat ben je toch niet extremistisch”, vertelde zijn broer. Maar inmiddels heeft de twintiger zich dus ontpopt tot een heuse ‘warlord’. “De hele groep staat stijf van de drugs”, zegt een

welingelichte bron uit de omgeving van de Elouassaki's. "De middelen die ze daar gebruiken, maken van hen sadistische moordmachines." Houssien zit nog in Syrië, Hakim raakte bij een granaataanval begin dit jaar zwaargewond aan zijn hoofd. Hij keerde terug naar België en werd bij de razzia tegen Shariah4Belgium gearresteerd. Na enkele weken in de cel werd hij weer vrijgelaten. Er loopt een onderzoek tegen hem.

Niet meer welkom

De kans bestaat dat de broers ooit zullen moeten terechtstaan voor misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. Lieve Pellens van het federaal parket liet gisteren alvast weten dat dit filmpje een nieuw element is in het onderzoek tegen de Elouassaki's en de andere Syriëstrijders. "Het is uiterst schokkend - iets wat we wereldwijd alleen nog maar gezien hadden bij Mexicaanse drugsbendes", vindt ze. Ook Antwerps burgemeester Bart De Wever reageert met afschuw op de beelden. "We weten absoluut niet of er Antwerpenaren dergelijke misdaden tegen de menselijkheid hebben begaan", zegt hij. "Maar ik kan er wel aan toevoegen: als dat zo zou zijn, zijn die mensen hier niet meer welkom. Ik wil hen dan nadien niet gewoon op straat zien lopen alsof er niets gebeurd is. 't Stad is niet van iedereen, en zeker niet van dat soort mensen." Gisteren maakte de moslimgemeenschap in Vilvoorde overigens nog bekend dat een 18-jarige Vlaming, een zekere Tarek, omgekomen zou zijn in de strijd in Syrië. (CDS/PLA/ABH/KML)

"Draai hem om"

"Houd zijn voeten vast"

"Dit mes is te bot"

Het schokkende filmpje duurt 36 seconden. We krijgen eerst een half bewusteloze en deels ontklede man te zien. De beelden zijn van slechte kwaliteit, wellicht omdat ze bij nacht gefilmd zijn. Op een gegeven moment wordt er door de hele groep "Allah Akbar" geroepen - een strijdkreet van de jihad - en dan volgt de ene flard Vlaams de andere op. "Draai hem om", zegt één van de mannen. En: "Op zijn buik. Houd vast, iemand, zijn voeten". Uiteindelijk volgt dan de moord. De weerloze man, die nog beweegt en snel ademt, wordt tergend traag de keel overgesneden met een bot mes. Dat laatste valt één van de beulen op. "Die mes is niet goed", klinkt het. Er volgen nog Franse en Arabische stemmen. De Vlamingen zijn minstens met twee, want op een gegeven moment spreken er twee tegelijk Nederlands.

Copyright © 2012 gopress. Alle rechten voorbehouden

Bijlage 3

Overzicht deelnemers diepte-interviews

<i>Nummer</i>	<i>Pseudoniem</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd</i>	<i>Opleidingsniveau</i>	<i>Religieus?*</i>
Interview 1	Achmed	M	23	Hooggeschoold	Gelovig, niet praktiserend
Interview 2	Ihsan	M	23	Hooggeschoold	Niet gelovig
Interview 3	Mara	V	22	Laaggeschoold	Niet gelovig
Interview 4	Hasna	V	23	Hooggeschoold	Gelovig, praktiserend
Interview 5	Nacer	M	23	Hooggeschoold	Gelovig, niet praktiserend
Interview 6	Marwan	M	33	Laaggeschoold	Niet gelovig
Interview 7	Yasmine	V	40	Laaggeschoold	Niet gelovig
Interview 8	Latifa	V	31	Laaggeschoold	Gelovig, niet praktiserend.

* Dit is de mate waarin de deelnemers zelf aangaven al dan niet (praktiserend) gelovig te zijn.

Bijlage 4

Fragment diepte-interview

(Hasna, vrouw, 23 jaar)

[...] **En euh hebt ge het gevoel da ge euh ja want het is pas het laatste jaar da er veel aandacht voor is, ma heb je ook het gevoel da je er al eerder mee bezig was? Da je had opgevangen da er zoveel mensen naar Europa zouden komen?** Euh ja toch wel. Het is toch al effkes bezig hé. De oorlog in Syrië is ni nu pas begonnnen hé om het zo te zeggen. En ni alleen vanuit Syrië, maar ook vanuit Eritrea, vanuit andere landen, vanuit Afrikaanse landen, vanuit het Midden-Oosten, Afghanistan, Irak dus ge zij u er heel bewust van da die mensen naar hier komen en vluchten van die situaties. Tis nu gewoon een veel grotere stroom omda de problemen daar ook gewoon veel erger zijn geworden. Maja zo mensen die doen alsof da nu ineens uit het niks is gekomen, ja, ge moet wel een beetje mee zijn met wa er in de wereld gebeurt. **Uhu. We zijn te veel op onzelf gericht in Europa.** Ja, veel te veel op ons eigen, veilige, westerse, ja, westerse media, westerse politiek en da's heel fout omda... **En daarom hebben we het ni zien aankomen?** Ja, want je vergeet heel vaak da je deel uitmaakt van een heel grote wereld hé. Da wij, Belgen, eigenlijk ma niks zijn. We hebben altijd t gevoel da we int middelpunt van de wereld staan, ma da's eigenlijk helemaal ni het geval. En wa er gaande is, overal heeft da een effect op wa da wij hier aant doen zijn en da heeft te maken, ni alleen met qua oorlog en politiek, ma ook qua globalisering hé. Wa da wij hier kopen, wordt gemaakt 3000 km verder of 4000 km verder of nog verder en we zijn ons daar ni bewust van want wij gaan gewoon naar de Zara en H&M en we kopen da en dan gaan we naar huis hé. Dan zijn we gelukkig, ma wij vergeten heel vaak da er heel veel schakels zijn, ik denk da da iets is waar da mensen zich meer bewust van zouden moeten worden. **En euh hoe wordt gij u daar bewust van, ook via media of?** Goh, via media, ma ook gewoon door veel te lezen, door echt proberen om mee te zijn. Met zowel uw noord-zuid verschillen als gewoon maatschappelijke kwesties euhm

ik ben ook wel iemand da zo heel graag documentaires zie daarover en euh ik zoek wel altijd informatie, ik probeer wel altijd deftige informatie te vinden daarover. **En kunt ge die informatie vinden in Belgische of Europese, Westerse media?** Euhm ja, ma ni als ge u enkel focust op de klassieke media. Als ge, een persoon die enkel naar het VRT nieuws kijkt en voor de rest niks anders opneemt, dan denk ik da je een heel groot stuk van het verhaal mist. **En euh volgt ge ook internationale media?** Ja, zeker. **En de welke?** Euh van The Guardian tot euh The New York Times, Time Magazine euhm Hufftington Post. Ik lees ook wel veel internationale media ma da is ja, ik lees ook meer internationale media dan anderen door mvslim, snap je? Omda mvslim is een internationaal platform dus ik moet wel mee zijn met internationale media want nieuws uit België is helemaal ni interessant voor mvslim want ons grootste publiek is uit de Verenigde Staten dus ik volg ook heel veel Amerikaanse media ook en dan gaat het zelfs over Buzzfeed ofzo. Of Elle magazine dus ik volg heel veel internationale media ma da heeft ook te maken, naast mijn persoonlijke interesse, heeft da ook te maken me wa da ik doe omda ik bezig ben met mvslim omda ik mee moet zijn dus ja, da wel. **Al Jazeera is ook populair.** Ja, ik volg de Engelse versie. **Ja.** Dus Al Jazeera English omda ik, m'n Arabisch ni zo goe is da ik da allemaal begrijp. **Oké. Euhm heb je ook het gevoel bijvoorbeeld met de oorlog in Syrië en Syriëstrijders da je daar door internationale media ook al langer op de hoogte bent dan wij.** Euh da zou kunnen. Da zou kunnen. Ma da kan ik ni me zekerheid zeggen. Dus da weet ik ni. Ik denk da da ook te maken heeft met uw eigen migratieachtergrond, met uw eigen persoonlijke interesses dus ik denk altijd: ge vindt wa da ge wilt vinden hé. Als iemand anders op zoek ga naar informatie, dan zal die ongetwijfeld wel dezelfde bronnen vinden. **Maar het heeft wel uw interesse al enige tijd?** Ja ja, zeker. **En kunt ge dan zeggen hoelang al ongeveer?** Hoelang ik alles al volg zo? Goh, ik volg da al sinds euh... **Misschien specifiek van Syrië dan.** Van Syrië? Van het moment da de Arabische Lente is begonnen. Da betekent dus vanaf het moment, da is begonnen in Tunesië, dan was ik al letterlijk elke dag, zat ik voor m'n tv om da daar te kunnen

volgen omda da ja voor mezelf was da echt een shock hé. Ge zijt da gewoon van a die dicaturen en daar komt ineens verandering in. Dus da begint met Tunesië en dan Egypte. Ik heb ook m'n thesis geschreven over media en beeldvorming rond de Egyptische revolutie. Dus da heb ik ook helemaal gevolgd en dan was het ja Libië en euh Jemen en dan Syrië. Dus ja ik volg het echt al wel van 2011 van het begin van de Arabische Lente. **En van waar komt die interesse dan of waarom vind je dat interessant?** Goh, vanuit een... hoe moet ik da zeggen, gewoon het feit da ge zit me zo die maatschappelijke ongelijkheid. Heel vaak vergeten mensen hoe goed da we het hier hebben. In die zin da er hier ook ongelijkheid is hé sowieos. **Ja ja.** Als ge da gaat vergelijken met de dictatuur die er was in Egypte of Syrië allee ja in Syrië is er ni echt iets verbeterd, da's gewoon helemaal veranderd. Ma als ge kijkt naar Tunesië hé. Die mensen hadden zelfs geen geld om brood te kopen. Ge hebt geen vrijheid van meningsuiting. Ge hebt gewoon geen enkele vorm van vrijheid. Ge hebt geen recht van spreken. Dus als er daar dan verandering in komt, da was echt heel emotioneel voor heel veel mensen die Noord-Afrikaanse of Arabische roots hebben die zoiets hadden van wow, er is echt een golf, een zieke beweging bezig in die landen, in die wereld. Ik denk vanuit die interesse da me da echt hard had gegrepen en da ik van toen af alles heb gevolgd, ja. **En is het ook, denkt ge, omdat het moslimlanden zijn?** Ja, ook. Natuurlijk, hé. Omda ge altijd denkt van da de islam staat voor rechtvaardigheid, voor gelijkheid en ge ziet da die waarden nergens worden toegepast in de Arabische wereld hé. Da zijn allemaal dictaturen, mensen hebben geen recht van spreken, mannen en al zeker geen vrouwen, dus ge zie uw eigen religieuze principes maar ge ziet die totaal ni weerspiegeld in landen die zogezegd wel religieus geïnspireerd zouden zijn qua politiek systeem. Dus zeker da da ook vanuit die gedachte da da vanuit onrecht vertrekt. [...]

De volledige transcripties zijn beschikbaar op aanvraag.

Bijlage 5
Codeerschema

Thema	Hoofdcode	Subcode	Aantal interviews dat code bevat	Totaal aantal tekstfragmenten dat code bevatten
1. NIEUWSRECEPTIES	Receptie	Mediarepresentatie	3	4
		Mening van de moslims	3	7
	Topics: islam in het nieuws	Offerfeest, boerkini, neutraliteitsprincipe, ...	12	23
	Vluchtelingenkwesie		7	11
	Syriëstrijders	Algemene framing	5	6
		Verklaring	5	10
		Verantwoordelijk	4	7
		Slachtofferframe	4	5
	Oplossing	6	7	
Mediakritiek	Kritiek Westerse Media	6	16	

		Evolutie nieuwsframes	4	7	
2. IDENTIFICATIE	Zelfidentificatie	Nationale identificatie	6	11	
		Etnische identificatie	4	7	
		Religieuze identificatie	6	16	
		Cosmo – identificatie en meervoudige identificatie	4	7	
	Externe identificatie	Tussen twee vuren	6	12	
		Reactie vrienden en familie	4	7	
	Gepercipieerde afwijzing	Racisme en discriminatie	Extern racisme	3	4
			Interne racisme	2	5
			Reactieve identificatie	2	4

3. MEDIAGEBRUIK	Traditionele media		7	10
	Online media	Etnische media	7	9
		Religieuze media	6	8
		Internationale media	7	8
	Sociale media	Facebook	4	6
		Twitter	4	7
		Internetfora, FB – groepen	3	3
		Online discussie	8	16

De nieuwsmedia die u gebruikt zijn voornamelijk...

Belgisch (bv. VTM, Een, HLN)

Nederlands (bv. NOS, RTL, AD, Telegraaf)

Marokkaans (bv. 2M TV, schotel tv)

Internationaal (bv. CNN, Al Jazeera International)

Anders, namelijk...

Hoe lang surft u op het internet? Bij deze schatting wordt surfen voor werkdoeleinden niet meegerekend.

	Uren	Minuten
Op een gewone weekdag (van maandag tot donderdag)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Op een vrijdag	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Op een weekenddag (zaterdag of zondag)	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Maakt u gebruik van sociale media? Voorbeelden hiervan zijn Facebook, Twitter, LinkedIn, Snapchat, online discussieforums.

Ja

Nee

Hieronder staan een aantal redenen om *LinkedIn* te gebruiken. Gelieve aan te geven in hoeverre deze motivaties voor u van belang zijn. De schaal varieert van 1-7, waarbij 1 staat voor zeer onbelangrijk en 7 voor zeer belangrijk. Als u geen gebruik maakt van LinkedIn kunt u deze vraag overslaan.

	1 (zeer) Onbelangrijk	2	3	4	5	6	7 (zeer) Belangrijk
Om op de hoogte te blijven de ontwikkelingen in de levens van vrienden en familie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om op de hoogte te blijven van feesten en evenementen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Voor mijn professionele contacten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Voor mijn persoonlijke contacten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om mijn mening en ideeën te delen met anderen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om het nieuws te volgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om foto's, muziek en video's te delen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om foto's, muziek en video's van anderen te bekijken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Om werk/studie te coördineren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Maakt u wel eens gebruik van online discussieforums? Denk hierbij aan Fok.nl, Marokko.nl, Politics.be, maar ook bepaalde Facebook groepspagina's.

Ja

Nee

Welke taal of talen gebruikt u om te communiceren met uw familie, vrienden en kennissen?

Meerdere antwoorden mogelijk.

Standaard Arabisch

Marokkaans Arabisch

Koerdisch

Berbers (Tamazight)

Engels

Nederlands

Frans

Anders, namelijk ...

Als iemand iets slecht over Marokkanen zegt, is het net alsof ze iets slechts over mij zeggen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De islam moet een stem in politieke kwesties hebben, net als andere religies	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In België worden minderheden soms onderdrukt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Islamitische praktijken reguleren mijn dagelijks leven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik voel me verbonden met Belgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik leef mijn leven strikt volgens de regels van de islam	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb altijd de neiging om mezelf te distantiëren van Belgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Gelieve aan te geven hoeveel vertrouwen u heeft in de onderstaande instellingen.

	Geen vertrouwen	Weinig vertrouwen	Niet veel, niet weinig vertrouwen	Veel vertrouwen	Zeer veel vertrouwen
Overheid	☐	☐	☐	☐	☐
Parlement	☐	☐	☐	☐	☐
Politieke partijen	☐	☐	☐	☐	☐
Gemeenteraad	☐	☐	☐	☐	☐
Onderwijssysteem	☐	☐	☐	☐	☐
Pers/journalistiek	☐	☐	☐	☐	☐
Sociale zekerheid stelsel	☐	☐	☐	☐	☐
Gezondheidszorgstelsel	☐	☐	☐	☐	☐
Juridisch stelsel	☐	☐	☐	☐	☐
Europese Unie (EU)	☐	☐	☐	☐	☐
Verenigde Naties (VN)	☐	☐	☐	☐	☐

U bent bijna bij het einde van deze enquête aangekomen. Wij willen u nog enkel een aantal vragen stellen over uw achtergrond.

Wat is uw geslacht?

Man

Vrouw

Wat is uw leeftijd?

Wat is uw beroep? Als u momenteel niet werkt kunt u antwoorden op basis van uw vorige positie.

Verricht u momenteel betaald werk?

Ja

Nee

Wat is uw hoogst genoten opleiding?

Geen formeel onderwijs

Basisonderwijs

Beroepssecundair onderwijs (BSO)

Kunstsecundair onderwijs (KSO)

Technisch secundair onderwijs (TSO)

Algemeen secundair onderwijs (ASO)

Bachelor hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs (bachelor HBO of WO)

Master wetenschappelijk onderwijs (master WO)

Wat is uw (geloofs)overtuiging?

Shia Moslim

Sunni Moslim

Christelijke religie (bijv. Rooms Katholiek of Protestants)

Oosterse religie (bijv. Boeddhist of Hindoe)

Joods

Atheïstisch/agnostisch

Anders, namelijk

U bent nu bij het einde van de vragenlijst aangekomen. Hartelijk dank voor deelname! Als u nog opmerkingen heeft kunt u deze hieronder noteren. Gelieve hier uw emailadres achter te laten als u kans wilt maken op het Samsung Tablet en een van de FNAC-bonnen t.w.v. €40.